

Dalawang Magbubukid

(Entre Campesinos)

Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao

Errico Malatesta

1913

Talaan ng mga nilalaman

Alangalang sa Isang Aklat...	3
Sa Mangbabasa	5
Dalawang Magbubukid	6
I	6
II	25

Alangalang sa Isang Aklat...

Sa nasà n̄ isang piling kaibigan at kaadhikâ, na nagpapamagát na “Kabisang Tales,” nagmulá ang pag-sulat kong ito. Humigit kumulang na sa labingdalawang oras ang nakararaán, sapúl nang ilagay niya sa aking m̄a *makasalanang kamay* ang may m̄a 88 mukhâng limbag na n̄ saling ito n̄ sinulat n̄ anarkistang si Malatesta.

Tutupad ako, bagá ma’t gahol na sa panahon, sa kahilingan n̄ kasama, na ako’y sumulat n̄ *páunang salita*, hingil sa aklat na itong kaniyang inihulog sa sariling wikà, na palalabasín sa *Unang Araw n̄ Mayong* hinaharap, ayon sa pahiwatig sa akin.

Sa aking pagkaanák-dálitâ, na inianák n̄â sa kahirapan; nabuhay sa paghihikahós, at nabubuhay sa isang mahig-pít na pakikibaka sa kabuhayan, ay walá akong panununtunan búhay na ito, maliban sa m̄a katotohanan, masaklap ó matimyas man, na nakikita n̄ aking m̄a matá at nadadamá n̄ aking m̄a kamay. n̄guni’t sa nangyayaring ito sa aking pagsulat, warì’y nabibihag yaring loob na manampalataya, n̄ walâng pasubulì, diyan sa isang salawíkaing karaniwan dito atin: “ang pagkakataón daw ay daíg pa ang nagtipan.”

Aywan ko ba, sa m̄a sandalíng ito, kung anóanóng bagay ang aking maiuulat tungkol sa pagkakasalin sa tagalog ni “Kabiseng Tales,” sa aklat ni Malatesta. n̄guni’t, n̄gayon pa ma’y maipagpapauná ko na, bagá ma’t sa m̄a sandalí n̄ pagsulat ko nito’y dí pa nalulutas ang pagkakapalimbag, na, ang paglalas niya’y isang mainam na pagkakataón na m̄a kasalukuyang araw. Ang pagbubukás n̄ Kaunaunahang kapulunġan n̄ m̄a Manggagawà dito sa atin at ang paglabás nito’y masasabing *daíg pa n̄â ang nagtipán*. Anaki n̄â’y parang pinagdaop na bao ang nangyaring pagkakataón. Sa Kapulunġang idaraos natin, ay paguusapan at pasisiyahán ang maraming bagay hingil sa búhay, kabuhayan at kapalaran n̄ Bayan Manggagawà; samantalang sa aklat na ito’y ipinakilala na, sa lalòng mabababaw at maliliwanag na panġunġusap, ang madlâng adhikaín, súliranin, pátakaran, palatuntunan at iba pang m̄a kaparaanáng dapat sundin n̄ isang manggagawà sa kaniyang ikatutubos.

May dalawang bahagi ang aklat na ito: ang isa’y kápupulhán n̄ sino mang anak-pawis n̄ madlâng pagkukurò at panġanġatuwiran hingil sa inuusig na karapatán n̄ m̄a dukhâ sa harap n̄ makapangyarihang Puhunan at Páma-halaán; at ang isa nama’y katutuhan natin n̄ iba’t ibang urì at kapakanán n̄ m̄a kapisanang manggagawà, na n̄gayo’y natatag sa iba’t ibang bayan n̄ Sangsinukob.

Hindí parang pagpaparangyâ. Akong itó, na, páano’t páano ma’y namuhunan n̄ puyat at tiyagâ sa pagaaral n̄ m̄a súliraning manggagawà, ay may karapatáng magsabi sa inyo, na, ang aklat na ito’y hindí dapat mawalá sa sino mang manggagawà, sapagka’t dito natin matatagpuán ang madlâng katuwirang dapat gamitin sa pakikitunggalí sa m̄a kalaban. Dito n̄â’y malalaman natin, kung anó ang kahulugán at tinutunġo niyang madalás nating marinig na, *komunismo, sosyalismo, kolektibismo, anarkismo* at iba pa, na paraparang mabibisà’t maiinam na sandata n̄ manggagawà sa pakikibaka sa m̄a *makapangyarihan*...

Ang tagumpay ay laán lamang sa m̄a nakikipagbaka. Subali’t, sa anó mang pakikibaka’y nanġanġa ilanġang gumamit n̄ sadyang paraán ó kasangkapan, upang tayo’y magtagumpay. At isa na riyan, ang lalòng mabisà, ay ang paginom sa m̄a maliliwanag na katotohanang itinuturò n̄ m̄a aklat na katulad nito.

¿Anó ang kahulugán n̄ pakikibaka nating m̄a manggagawà? Dili iba, kundí ang pakikibaka sa madlâng kurò’t palatuntunan na n̄gayo’y pinaiiral n̄ m̄a *Pinagpala* n̄ Panahong umiinís at nanġanġamkam n̄ karapatán natin sa búhay at m̄a biyayang likás, na dapat nating lasapín. Kung iyan n̄â’y totoo, ay kinailanġang magpakatibay tayo sa tayô sa pamamagitan n̄ pagaaral n̄ m̄a katuwirang dapat kalasagin sa pakikitunggalí, m̄a katuwirang makakamtan natin sa aklat na itong isinatagalog n̄ matalino’t mapagtapat na kasama.

Tayo ang bisig na gumawà at gumagawà n̄ lahat na pinakikinabangán n̄gayon n̄ Sangkatauhan; tayo ang nagpa-pagalaw sa ikabubuhay n̄ bawà’t bayan; tayo ang marami, at, sa dahilang ito’y nasa sa atin ang lakas. Ito’y tinatangap n̄ lahat. N̄guni’t ¿bakit kayâ ang Puhuna’y siyang namamayani’t madalás pang *makapangyari* sa atin? Ang Puhuna’y hindí malakas dahil sa kaniyang *pagkapuhunan*, kundí, dahil sa *kahinaan* n̄ Manggagawà; kahinang nagbubuhat

sa pagkakatiwalagan natin, na ang sanhî nama'y ang kakulangán nḡ tumpak na mḡa kaparaanán, na hindi maáaring iwasan sa pakikilaban.

Ang aklat na ito'y siyang nagbibigay sa mḡa dukhâ nḡ kasangkapan sa pakikibaka. ¡Huwag kayong magalinlanḡan!

Kayâ't ako'y umaasa na, ang bawà't manggagawà'y *magsasakbal ng sandatang ito* na magagamit natin nḡayon, salamat sa walâng maliw na katiyagaán at pagsusumikap nḡ isa nating kapatid, na may likás at marubdod na pananalig sa ikatutubos, málao't mádalî, nḡ Bayang Marálitâ.

TAMBULI.
Tondo, Abril 25, 1913.

Sa Mangbabasa

Ang pagkakasalin sa tagalog ng *maliit na aklat* ni Malatestang ito ay nagsimulâ sa nasirang “Timbulan” noóng 1910. Noóng ito’y lumalabas pa, napalathalâ ang mġa unang lamán ng unang bahagi ng aklat. Nang mġa araw pang yaó’y marami na ang humihiling sa aking mġa kapalad na ang “DALAWANG MAGBUBUKID” na ito’y aking ipalimbag, nguni’t janóng magagawâ ng isang manggagawâ!... Ako’y walang mápuhunan sa pagpapalimbag. Dátapuwâ’t ang ilan kong mġa kasama, mġa karamaydamay sa paghahanap-buhay, ay malugod na nagtipontipon ng mapupuhunan, at siyang ikinabunsod... ¡Kapag nagkakaisa ngâ nama’y nagagawâ ang lahat!

Kung anó’t naisipan kong tagalugin ang aklat na ito, ay tila mainam na sumagot ang mġa pangyayari kay sa akin. At bahalâ nang magpasiyâ ang mġa paghahakâ ng iba, tanġi sa pagkukurò ng may *páunang salita*. Hindí ko maitatatuwâ na ang aklat na iyan ay siyang nagbuyó sa aking magaral nâ pagsasalin sa sariling wikâ. Dahil dito’y inaasahan ko sa mangbabasa na hindí hahanapin sa akin ang isang bagay na mahahanap sa isang bihasâ na. At gayon din naman ang maáantay ko tungkol sa mġa kamalián ng palimbagan na walang salang katitisan, sa halimbawâ, gaya ng salitang “kawani” ay nágawang “kawani.”

Kung nápataón, kapalad, ang paglabás ng “DALAWANG MAGBUBUKID” sa pagbubukás ng Unang Kapulungan ng mġa Manggagawang Pilipino at sa Unang Araw ng Mayo, ay hindí mapagtatakhán, sapagka’t sa mġa araw na iyan nais ko ngang maihandog ang pagkaing ito, sa ibig kumain, at ito’y alay namin sa iyo.

ANG TUMAGALOG.
Sampalok, Abril 26, 1913.

Dalawang Magbubukid

I

Hosé.—¡Abá! ¡Náririto ka palá?! Ikinatutuwâ ko itong pagkikita natin n̄gayon, palibhasà'y matagaltagal na ring kita'y napipitang mákapanayám. Horhe! Horhe! ¡Ako'y pinagdaramdam mong labis! Noóng ikaw'y nasa sa bayan, ikaw ang pinakamabait na batà, at ikaw ang pinakaulirán n̄g iyong m̄ga kapanahón. ¡Ah, kung nabubuhay sa na ang iyong amá!

Horhe.—¡Mang Hosé! ¿bakit pò namán ganyan ang inyong salitâ sa akin? ¿Anó kayâ ang nágawâ kong masamá, na dí ninyo naiibigan? ¿Ano't dí masisiyahán sa akin ang amá ko, kung siya may nabubuhay pa?

Hosé.—Huwág mo sanang ipagdamdam ang aking m̄ga pangun̄gusap, Horhe; ako'y matandâ na, kung akó ma'y nakapagsalitâ sa iyo, ay dahil din sa iyong kagalingán. Tangì sa rito, ako'y naging matalik na kaibigan ni matandâng Andrea, n̄g iyong amá, kayâ't sa pagkamasid ko na ikaw'y náliligaw sa kasawián, ay para kang anák na tunay na isinasakit niring kalooban, at lalò pa mandín kung aking mágunitâ ó madilidili ang pagasang sa iyo'y nápalagak, at sakâ ang m̄ga pagsusumakit niyang pinag-tamanán, upang makámana ka lamang n̄g isang malinis na pangalan.

Horhe.—N̄guni't ¿ano ang ibig ninyong sabihin, mang Hosé? ¿sa makatuwid pò ba'y hindi akó isang mang-gagawàng maran̄gal? Kailan ma'y dí pa akó nakagawâ n̄g masamá kahi't kanino; kayâ't inyong patawarin kung masabi ko, na ang lagi kong m̄ga nagagawâ'y ang lahat n̄g aking inaakalang makabubuti sa aking m̄ga kapalad; kung gayo'y ¿ano ang ikahihiyâ sa akin ni Amá? Ginagawâ ko ang lahat na m̄ga kaparaanáng aking ikapapanuto at ikati-tiwasay, dinuduláng ko, kasama n̄g aking m̄ga kaadhikâ, ang ikalulunang n̄g m̄ga sakít ó kasamán na nagpapatan̄gís sa akin, sa inyo at sa lahat. Kayâ, ¿anó pa ang dahil, at akó'y naging sanhî n̄g inyong m̄ga pagpuná?

Hosé.—¡Ahahá! diyan kitâ naiibigan. Natatantô kong labis na ikaw'y gumagawâ, na ikaw'y tumutulong sa iyo-ong kapuwâ, na ikaw'y isang batàng kapuripuri; ganyan din ang sabihan n̄g lahat sa kabayanan. N̄guni't sa kabilâ nitó, ang totoó'y kung makáilan ka na namang mápabilanggô; sinasabing lagi ka na lamang minamatyagán n̄g m̄ga pulés, at sukat nang makitang kapanabáy mo sa paglakad ang isang tao, upang ito'y maligalig. ...; marahil, ako ma'y nan̄gan̄ganib din sa m̄ga sandalíng itó..., n̄guni't alangalang sa kitâ'y ginigiliw, ay waláng kailan̄gang tayo'y magpanayám. Kaya, Horhe, pakingan mo sana ang payo n̄g isang matandâ; bayàan mong mamulítika ang màa ginoó na waláng mangagawâ, at ang isipin mo'y ang gumawâ n̄g ikapapagalíng. Sa ganitóng paraáy mabubuhay ka n̄g tahimik at sa awà pa n̄g Diyos; kung hindi gayo'y mapapan̄ganyayà patí n̄g iyong katawa't kaluluwâ. Tandaán mo sana ang m̄ga sinasabi ko sa iyo: na iyong lisanin ang m̄ga masasamá mong kasama, pagka't dati nang alám na ang m̄ga itó'y siyang nakapagpaparoól sa m̄ga binatâ.

Horhe.—Dapat ninyong matantô na ang m̄ga kasama ko'y pawàng mabubuting tao; ang m̄ga isinusubong kanin nila'y kasinghalagá n̄g m̄ga luhà't pawis. ¿Bayàang silá'y pakaalipustaín n̄g m̄ga ginoóng panginoon na waláng pina-pangarap kundí ang sipsipín patí n̄g káhulihulihang paták n̄g ating dugó, at pagkatapos ay tawagin tayong m̄ga tulisán, kapag tayo'y nakátutol, at mabubuting tao parâ ipabilanggô, kapag tayo'y nagsikap n̄g kauntí sa ikagiginhawa at ikaliligtas sa kaniláng pangaalipin? Ang aking m̄ga kasama at ako'y nan̄gabilanggô n̄gâ, at siyang totoó; n̄guni't kami'y nan̄gabilanggô, dahil sa kadakilàan n̄g aming layon. Maáaring kami'y man̄gápabilanggóng mulí, at marahil, lalò pang mapan̄ganib sa dati; n̄guni't dahil din sa ikagagalíng n̄g lahat, dahil din sa ikawawasak n̄g kabuktután at n̄g masahol na kaimbihán. At kayó, na nakapagpatulò na n̄g pawis sa tanáng búhay at nakaranas na rin n̄g gútom, kapag kayó'y hindi na makagawâ ó huminà na sa katandaán, marahil, walâ kayóng kapapatun̄guhan, kundí ang matatáy sa isang ampunang bahay. Hindi kayó nárarapat makipagútutang dilà sa m̄ga ginoó, ni sa pámahalaán, upang kabakahin ang m̄ga nagsisikap sa ikatutubós n̄g m̄ga marálitâ.

Hosé.—Anák ko, tunay n̄gâ't nababatid ko rin na ang mundó'y patun̄go sa pagsamá, at pasamá n̄g pasamá; dá-tapuwa't nasàing ito'y maayos, ay kaparis din n̄g tuwirín ang lahat n̄g m̄ga baluktot. Mabuti pa'y hayàan na siyang

ganyan at manalanġin na lamang sa Diyos, nang hindî tayo nagdadahop. Talagang kapagkaraka'y mayroong mayayaman at mahihirap, at tayong ipinanġanak sa paggawâ, ay nararapat gumawâ at magkasiya na lamang sa biyayang ipinagkakaloob sa atin nġ Diyos; kung hindî gayón ang ating gágawín ay papanawan tayo nġ kapayapaán at danġál.

Horhe.—ĶAng danġál na naman! Pagkatapos na tayo'y maagawan nġ mġa ginoó; pagkatapos na tayo'y mapilit pagawín na parang mġa hayop upang makakita lamang nġ isáng subòng kanin, samantaláng sila'y nabubuhay nġ waláng anó mang kagawâgawâ, sa gitna nġ kayamanan at pagsasayá, dahil sa ating mġa pinadadaloy na pawis, ay sakâ pa nilá nawiwikâ, na parâ tayo maging maranġal na tao, ay kinakailanġan, dí umanó, na tayo'y máututong magbatâ sa ating kalagayan, sila'y pakapasanġing waláng maliw, gaya nġ pagpapatabâ nila sa ating mġa likurán na walâ tayong kadaġngdaġng. At kung ating madilidili na tayo ma'y mġa tao rin, na kung sino ang gumawâ ó naglutò'y siyang nararapat kumain, tayo'y tinatawag ó pinanġanġanláng mġa salarín, dinadalâ tayo nġ mġa *guardia civil* sa bilangúan, at ipinahahatid tayo nġ mġa kura sa impiyerno.

Kayó, mang Hosé, na isang manggagawâng kailan ma'y hindî nakasipsip nġ dugô nġ inyong mġa kapuwâ, ay mangyaring makinig sa akin. Ang tunay na mġa salarín, mġa taong waláng danġal, ay yaóng mġa taong nabubuhay sa paghaharihan, yaóng mġa taong umaangkin sa lahat nġ bagay na nalalaganapan nġ sikat nġ araw, at sa pamamagitan nġ paniniíl, ang baya'y naitulad sa isang kawan nġ mġa hayop na mapayapang naapitan nġ balahibo at napápatáy. ĶAt nġayo'y makikipiling kayó sa mġa ginoóng iyan upang kami'y kabakahin? ĶHindî pa kayâ sukat na sila'y kampihán nġ Pámahalaán—sapagka't itó'y ginawâ nġ mġa ginoó at parâ sa mġa ginoó rin, kayâ't dí maári na dí sila kampihán nġ Pámahalaán—kundí ang mangyari'y patí pa nġ tunay naming mġa kapatid, mġa kamanggagawâ, mġa kamaralítâ, ay amin pang mangġakabaka, dahil sa pagaadhikâ naming lumayâ at tumiwasay ang pamumuhay nġ lahat?

ĶAh! kung ang karukhaán, kung ang malabis na kamangmanġán, kung ang kaugaliang minana sa tinalikdáng panahón nġ pangaalipin, ay dí makapagpapaliwanag nitong kasakitsakit na kabuhayan, ay maituturing na ang waláng danġal ni puri'y yaóng mġa dukhá na ginagawâng sandata nġ mġa mangaalipin sa sangkatauhan, at dí kaming isinasapanġanib niyang karirít na tinapay at nġ mithí sa paglayâ, upang matuklasán ang ikagiginhawa nġ lahat.

Hosé.—Oo, tunay nġâ na mabuti ang lahat nġ iyan, nġuni't kapag dí nilakipan nġ takot sa Diyos ay walâ ring mapapalâ. Hindî mo ako mapaniniwalâ; narinig kong sinabi nġ banál nating kura, na ikaw at sampû nġ iyong mġa kasama'y pawang *escomulgado*; narinig kong sinabi ni ginoóng Antonio, na nagaral nġ maraming karunungan at lagġng bumabasa nġ mġa páhayagan, na kayó'y mġa ulol ó mġa salarín, na ang tanġi ninyong pinagpupunyagián ay ang lumamon at lumaklak daw lamang nġ waláng kagawâgawâng anó man, at sa lugal na sikapin ninyo ang ikatitigháv nġ mġa manggagawâ, ay walâ kayóng hináharap kundí hadlanġán ang mġa ginoó na siyang tunay na makaáayos nġ mġa súliranin, sa pamamagitan nġ lalòng magaling na pamamaraan.

Horhe.—Kung ibig ninyo, mang Hosé, na tayo'y magkawatasan, ay bayàan natin sa kapayapaán ang Diyos at ang mġa santó, pagka't inyo nang namamalas: Ang nġalan nġ Diyos ay nagiging sangkalan nġ mġa dumadayâ sa atin at nġ mġa nanglulupig sa kapuwâ. Ang Hari raw ay pinagkalooban nġ Diyos nġ kapangyarihan upang makapaghari, nġuni't kapag ang nagbabaka na'y dalawang Hari, dahil sa isang lupaín, ang dalawa raw na ito'y kapuwâ rin sinugò nġ Diyos; at gayón ma'y kung sino sa kanila ang may maraming kawal at mabubuting sandata, ay siyang ginagawaran nġ Diyos nġ matuwid, siyang nakapananaíġ. Ang mámumuhunan ay siyang lumulunod sa atin, at siyang kumakalakal sa lahat. Lahat ay nagsasalitâ nġ ukol sa Diyos, at nanġagpapanggáp na mġa kinatawán ó kahalili nġ Diyos ang mġa kurang katólíko, mġa protestante, turko, at sa nġalan din nġ Diyos na lahat nangyayari ang mġa digmâan, kayâ't sa ganitó'y natutuklasán nilang lahat ang mabubuting paraán nġ pagpapaagos sa kanilang pá tubigan. Sa pakinig, tila nġâ mandin ang Diyos ay siyang naggawad sa kanila nġ lahat nġ yaón, at siya ring nagparusa sa ating mġa dukhá sa karukháan at paggawâ. Sa kanila, ang paraiso'y dito sa lupa at sa kabiláng mundó pa; sa atin, ang impiyerno'y dito sa lupa, at ang paraiso'y doón pa sa kabiláng mundo, kung tayo'y kusàng napaáalipin... at kung sakalġng may kálagyan pa tayo roón.

Bagay sa pananampalataya, mang Hosé, ay dí ko ibig manghimasok, pagka't malayâ ang bawâ't isa sa kanyang isipan. Nġuni't ang ganang aki'y dapat kong ipagtapat sa inyo, na dí ako naniniwalâ sa mġa ibinabadyâ nġ mġa kura tungkol sa Diyos at ibá pang mġa buhaybuhay nila, sapagka't silang nanġagsasaad niya'y tantòng nagsasakit lamang na tayo'y papaniwalâin, at sapagka't lubâng marami ang mġa relihion, at ang lahat namang ito'y pawang nanggapapanggáp na nagbabadyâ nġ katotohanan, subali, ni sino man sa kanila'y dí naka paglalantad nġ anó mang katunayan. Ako ma'y makalilikhá rin nġ isang mundóng matalinhagâ, at pagkatapos ay isermón ko, na ang dí maniwalâ sa aki'y

magdurusa sa apóy n̄g walang hanggan. Sa bagay na ito'y maipalálagay ninyo na akó'y isang balakyot, n̄guni't kung akó'y kumuha n̄g isang batà at maiturò ko rito ang gayóng m̄ga talinhagà na walà namang makapagpapaliwanag dito n̄g nalalaban, paglakí n̄g batàng iyan, ay paniniwalàan din akó, gaya n̄g paniniwalà ninyo n̄gayon sa m̄ga among.

Sa kabuuán, kayó'y makapaniniwalà sa inyong minamaigi, nguni't huwág na lamang ninyong mábanggit pa sa akin na ang Diyos ay siyang may kaibigán n̄g lahat, na kayó'y magbatá sa paggawá at magtiís n̄g gútom; na ang inyong m̄ga anák ay man̄gagsilakí n̄g mahihinà at masasaktín, dahil sa kakulangán sa pagkain at pagaalagà, na ang inyong m̄ga anák na dalaga'y maging babayi balang araw n̄g makikisig nating m̄ga pan̄ginoon; dahil sa kung magkakagayon ay inyong mawiwikà na ang Diyos palá'y hiduwáng magarugà.

Sakaling may Diyos, ay walà namang nakatatarok n̄g kanyang m̄ga lihim. Kayâ, pagisipan at pagaralan n̄gâ natin ang ikatitiwasay n̄g lahat sa mundóng ito, sapagka't kung sa kabilâng mundo'y may isang Diyos n̄gâng dakilà, ay tayo'y mapapaanyô rin doóng mahinusay, kung ang nan̄gagawâ natin dito'y pawàng nababatay sa kabanalan, kung hindí tayo nagpahirap ó kung hindí natin binayàang makapagpahirap ang ibá sa m̄ga tao na ang m̄ga ito, sangayon sa santóng dásalan ay pawàng m̄ga anák n̄g Diyos, at pawàng m̄ga kapatid din nating lahat.

Bukod sa rito, maniwalà kayó sa akin: kung n̄gayó'y isang mahirap kayó na pinapagdurusa n̄g Diyos, at búkas ó makalawá'y makátuklas kayó n̄g maraming pamimilak, kahì't sa pamamagitan n̄g anó mang marurumíng paraán, ay matatagpuán din ninyó ang matuwid upang huwág nang gumawâ, magpapasial na lamang sa ibabaw n̄g m̄ga magagaràng sasakyán, mamasláng sa m̄ga magbubukíd, at umaglahi sa puri n̄g m̄ga dukhâng binibini..., at kayó'y tutulutan din ng: Diyos na magawâ ang lahat n̄g iyan, gaya n̄g pagpapabayà sa ating mga, pan̄ginoón.

Hosé.—;Sa n̄galan ni Kristo! Sapól nang makapagaral kang bumasa't sumulat, at nang makapagparoót parito ka sa siyudad, ang pananalitâ mo'y nagkahugis panglaban na sa m̄ga abogado. At ang totoo'y nabanggit mo ang m̄ga bagaybagay na mahahalagá pará sa akin. Akàlain mong si Rosina ko'y isang babayi na n̄gayon, pagka't nakatagpô naman n̄g isang binatà na sa kanya'y ninirog n̄guni't gaya rin n̄g dati mong pagkatalos, kami'y mahihirap. Nan̄gan̄gailan̄gan kaming bumili n̄g m̄ga kasangkapang gamit n̄g tao sa pagtulog, n̄g kauntíng pananamít at sakâ n̄g kauntíng pamimilak, upang ang aking manugang ay maipagbukás n̄g isang maliít na págawàan ukol sa magsususí, pagka't kung mangyayari'y malisan na sanang biglá ang naturang pan̄ginoón na sa kanya'y umiimbí, at nang sa hinaharap ay makatikim siya rito n̄g kauntíng pakinabang pará sa kanyang m̄ga anák. N̄guni't ni siya ni akó, ay waláng salapí, ni marami, ni kauntí. Akó'y mapauutang n̄g aking pan̄ginoón, at sakâ ko siyá pagbayaran n̄g sa untúntí. Datapuwâ't ;madalumat mo? Nang ako'y makipagusap na ukol dito, sa aking pan̄ginoón, akó'y tinugón nitó, na iyan, anya'y, isang kawanggawâ na tinutungkol n̄g kaniyang anák; at gayón n̄gâ, ito'y naparoón sa amin, at gayón na lamang ang pagkabighani niya kay Rosina nang ito'y makita; bago nagpalalò, na dí umanó'y mayroón n̄gâ siyang m̄ga kasangkapang nalalaán pará sa kanino mang nan̄gan̄gailangan; kayâ, kung si Rosina raw sana'y maáaring makapagsadyà sa kaniyang bahay... ;At sakâ po nalarawan sa kaniyang m̄ga matá ang m̄ga sinimpáng kauntí ko na tulóy ipagdilím n̄g matá at ikapanganib ..! ;Oh! kung si Rosina ko'y... ;Bah! Bayàan na n̄gâ natin ang m̄ga kabalbaláng iyan...

Akó'y matandâ na at natatalós ko na ang mundóng ito ay waláng puri. Dátapuwâ't ito'y hindí magagamit na katuwiran upang tayo'y maging kuhilâ naman... Kayâ't ang sabihin mo sa aki'y ;tunay n̄gâ ba, ó hindí na inaadhikâ ninyong kunin ang m̄ga kayamanan ó pagaari sa m̄ga nagtatamasa n̄gayong iilan?

Horhe.—;Kay tapang! iyan ang ibig kong itanong ninyó. Kapag ibig ninyong makabatid n̄g anó mang bagay ukol sa suliranin n̄g m̄ga dukhâ ay huwág kayóng magtatanong sa m̄ga ginoó, at ililigaw kayó sa katotohanan, pagka't waláng sisirâ sa kanila ring sarisarili. Kung ibig ninyong matantô kung anó ang linalayon n̄g m̄ga sosyalista, ay itanong ninyó sa m̄ga kasama ko, ó sa akin; n̄guni't huwág magkakamalíng magtanong sa ating kura, ó kay ginoóng Antonio. Mahan̄ga'y kung makakausap kayó n̄g ating kura, ukol sa bagay na ito, ay itanong ninyó sa kaniya, kung bakit kahì't kayó'y gumagawâ ay masamá rin ang inyong kinakain, at siyang waláng ginagawâ sa araw-araw, maliban sa buklatbuklatin ang kaniyang dásalan, ay kumakain siya n̄g masasarap na ulam at n̄g m̄ga matatabâng inahing manok, sa piling n̄g kaniyang m̄ga pamangkin. Itanong ninyó kung bakit siya'y lagíng kaututang dilà n̄g m̄ga ginoó, at kung kayâ lamang makipagkita dito sa atin ay kung kailan lamang mayroong hinihin̄gí. Itanong ninyó sa kaniya, kung bakit lagíng ibinibigay ang matuwid sa m̄ga ginoó at sa m̄ga may kapangyarihan, at bakit sa lugal na agawin nila ang tinapay sa inyong bibig—na anila'y alangalang sa kaluluwa n̄g m̄ga patáy—ay hindí sila magpatulo n̄g pawis upang makatulong sa m̄ga buháy at nang hindí nabubuhay sa pawis at pagod n̄g ibá. Tungkol naman kay ginoóng Antonio, iyang binatàng mabulas, na nagaral at n̄gayó'y nagaaksayá lamang n̄g panahon sa m̄ga inuman n̄g kapé

at sa pakikipagdaldalan sa Ayuntamiento, ay sabihin ninyó na mahanga'y tinatapos na niya ang pagbubulakbol, at nang mapagukulan naman n̄g kaunting panahon ang pagaaral n̄g kung anó ang paggawá at karukhaán, sa lugal n̄g pagaabalá niya sa ating pamumuhay.

Hosé.—Sa bagay na iya'y mayroón kang matuwid; n̄guni't pagbalikan natin ang itinatanong ko sa iyo: ¿tunay bagá na inaadhiká ninyong agawin ang m̄ga pagaari sa ílang mayayaman?

Horhe.—Hindî pò; hindî namin adhiká ang umagaw n̄g anó man; dátapuwá't ibig naming kunin ang m̄ga pagaari sa m̄ga ginoó, ang m̄ga kayamanan sa m̄ga nagtatamasa, upang iukol sa kapakinaban̄gan n̄g lahat. Pag nagkagayon, walâng kukunin ang bayan sa kanino man, kundî ang lahat n̄g arì'y mapapasa lahat.

Hosé.—¿Bakit naman? Sa makatuwid bagá'y ating lahat ang m̄ga pagaari n̄g m̄ga ginoó?

Horhe.—Siya pòng totoó; m̄ga pagaari natin at sa lahat. ¿Sino ang nagbigay sa kanila n̄g m̄ga pagaarìng yaón? Anóng kanilang matuwid na ariin at ankinín pa hangga n̄gayon ang naturang m̄ga pagaari?

Hosé.—Sa pagka't nangamana sa kanilarg m̄ga ninunò.

Horhe.—¿At sino ang nagbigay sa kanilang m̄ga ninunò n̄g m̄ga pagaarìng iyan na kanilang tinatamasa? ¿At sa páano! Inangkín n̄g ilang m̄ga malalakas at lalòng mapapalad ang lahat n̄g bagay, saká pinagawâng pilit ang ibang tao pará sa kanilang ikabubusog; at hindî nagkasiyang mabúhay sa pagsasamahán, nanglupig at hanggang nahulog sa karukhaán ang malaking bahagi n̄g kanilang m̄ga kapanahón, iniwan sa m̄ga anák at sa anák n̄g kanilang m̄ga anák ang m̄ga pagaari't kayamanan na kanilang inankín, pinapagdusa ang katauhan n̄gayon na maging alipin n̄g kanilang mga inapó; na ang m̄ga ito'y pawàng nan̄ganhinà naman sa katamaran at sa bala nang maibigang gawín, n̄g walâng kabalibalino sa ibá, maliban sa kanilang sarili, at n̄gayo'y ibig pa manding umastá, sa pamamagitan n̄g lakas, n̄g gaya rin n̄g ginawá n̄g kanilang m̄ga ninunò, na kapag nagkataó'y walâng salang ipanglulumó natin... ¿Ito kayá'y wastó sa palagay ninyó?

Hosé.—Kung tayo'y inagawan sa pamagitan n̄g lakas, ay hindî. Subali, sinasabi n̄g m̄ga ginoó, na ang m̄ga yaman nila'y pawàng bun̄ga n̄g kanilang pawis; kayá't sa palagay ko'y hindî nararapat namang kunin sa isa ang bun̄ga n̄g pinagpaguran nitó.

Horhe.—¿Na naman! Ang lahat n̄g hindî gumagawá't ni kailan ma'y nakágawá't kung sumabi'y lagi na lamang sa n̄galan n̄g paggawá.

Sabihin n̄gâ ninyó sa akin, kung paanong pagsibol at kung sino ang lumaláng n̄g lupà, n̄g m̄ga metal, n̄g úling na bató at ibá pang ganganitó. Maging Diyos ó maging kalikasán man ang lumikhâ n̄g m̄ga ito, ang totoó'y kinamulatan na natin dito sa mundó ang lahat n̄g iyan, kayá't nararapat din namang pakinaban̄gan n̄g lahat. ¿Anong inyong masasabi, sakaling maging pagaari nila ang han̄gin at ito'y mapasakanila na, walâng mâtira sa atin, kundî kaunting simoy na lamang, at kahi't n̄g lalò pang masasal, saká pabayaran sa atin n̄g atin ding m̄ga pagod at pawis? Subali, ang kaibhán lamang n̄g lupà sa han̄gin, ay ang pagkakatuklas n̄g paraán upang yao'y maankin ó masarili at mapagbahabahagi nila, samantala ang han̄gi'y hindî; n̄guni't pagnagkataóng sila'y nakatuklas n̄g paraán, ay sapilitang gagawin din nila sa han̄gin kung anó ang kanilang m̄ga ginawá sa lupà.

Hosé.—Siyang totoó, sa ganang aki'y iyan ang ganap na matuwid, ang lupà at lahat n̄g m̄ga bagaybagay na dí ginawá nino man, ay nauukol pará sa lahat... N̄guni't sa isang dako, hindî naman lahatlahat ay yaringyari na nilang nakuha.

Horhe.—Tunay; totoóng marami na ang nagawá n̄g tao, at dito'y maisususog pa natin na ang lupànglupà na'y hindî magkakahalagà n̄g gaano kung hindî nagawá ang pagtibag n̄g m̄ga bundukin at ito'y napagpagalan. Kung gayon, sa daán nang katuwira'y dapat maukol sa m̄ga nagsipagpagal. Dátapuwá't ang sagutin ninyó sa aki'y kung anóng himalâ't nasa kamay n̄gayon ang m̄ga iyan n̄g m̄ga nagkakamot lamang n̄g tiyan, na, ni sa tanang búhay nila'y walâng masabi na nagawâng anó man?

Hosé.—Sinasabi n̄g m̄ga ginoó na ang kanilang m̄ga ninunò raw ay namuhunan n̄g pagal at pagiimpok.

Horhe.—Sa katuwirang iya'y tila marikit pang sabihin na natuto ang kanilang m̄ga ninunòng magpagawá n̄g walâng bayad, na gaya rin n̄g inaasal nila n̄gayon. Maliwanag na itinuturò n̄g Kasaysayan na ang m̄ga kapalagayán sa m̄ga manggagawá'y talagang kaimbúmbí, walâng pagbabago, gaya rin n̄g sa n̄gayon, na ang taong dí kumakatás sa pawis n̄g kaniyang kapuwà, ay hindî lamang dí nakapagtitiipid sa pamumuhay niya, kundî, ni makuhang makapag-takip sa kaniyang gútom at pangangailan̄ga'y, dí pa mangyari.

Unawàin ninyó ang m̃ga halimbawàng ating namamalas; lahat ñg ibinubuñga ñg waláng tigil na pagpupunyagì ñg m̃ga manggagawà'y tignan, kundí nahuhulog sa m̃ga kamay ñg m̃ga panginoón na waláng ginagawâ, liban sa maturang magtanód lamang.

Ipalagay nating nakabili ñgayon, sa kaunting salapî ang isang tuso, ñg isang lupaíng malawak at masukal; nagpautos ñg m̃ga taong sukut makahawan at makapagaalagâ sa naturang lupà, at salamat kung ang m̃ga taong ito'y mabigyan ñg katamtamang ipagpapawìng gútom, samantalang siya'y papasiálpasiál sa siyudad. Pagkaraán ñg ilang taón, ang naturang basal na lupà'y naging isang hálamanán at sa ganito'y umaani ñg nakasangdaáng higit sa pinuhunan. Ang m̃ga anák ñg may arì, na magmamana ñg yamang ito, ay mangangalandakan, na yao'y kanilang tinatamasa, alang sa pawis na iginugol ñg kanilang amá, at ang m̃ga anák niyong tunay na gumawâ at nagtiís maghawan, nagnanim sa nasabing lupà, ay magpapatuloy pa ring waláng sala sa paggawâ at pagtitiís. Sa bagay na ito, ¿anó ang inyong masasabi?

Hosé.—Ah... kung tunay ang wikà mo, na nangyari sa mundó ang halimbawàng namamalas ñgayon, ay walá akóng masasabi kundí: maliwanag na waláng yamang nararapat maukol sa m̃ga nagmamay-arí.

Horhe.—Daragdagan ko pa. Sa sandalíng ito'y ibig kong magpalagay naman ñg kahì't anóng bagay na makakasangayon sa m̃ga ginoó. Ipalagay natin na ang m̃ga may-arì (propietario) ay pawàng anák ñg m̃ga taong masisipag at maimpukin, at ang m̃ga manggagawà'y pawàng anák naman ñg m̃ga tamad at waláng tuós maggugol. Marahil ay malabis na ang sinabi ko, ñguni't hindí kailañgan; at ang magkagayon man, ay ¿maipalalagay na kayáng wastó at maayos ang pagsasamahan ñgayon ñg m̃ga tao? Kung kayó'y gumagawâ at akó'y nagbubulakbol, nararapat akóng papagduhahin sa aking katamaran; ñguni't ang dí nararapat, ang aking m̃ga anák na mangyayaring lumabas na masisipag na manggagawâ, ay magpakamatay pa sa kapagalan at mamatay sa gutom, upang buhayin ó bigyang búhay lamang ang inyong m̃ga anák sa kasaganàan at paglililiwaliw.

Hosé.—Iya'y m̃ga bagay na dí ko makatuwiran sa iyo; subali'y na sa m̃ga ginoó rin ang madláng yama't pagaarì, kayâ't sa malao't madalí'y nararapat din nating pasalamat na sila, sapagka't kung hindí sa kanila'y hindí tayo mabubuhay.

Horhe.—Oo pò; na sa kanila ñgang kamáy ang madláng yama't pagaarì, sapagka't ang m̃ga ito'y pawà nilang natamó sa pamamagitan ñg panggagahis, at naragdagan sa pamamagitan naman ñg pagnanakaw nila sa buñga ñg pawis ñg m̃ga mahihirap. Ñguni't sa ganito ring paraán maiiwan nilá ang lahat ñg iyan.

Hanga ñgayon, ang m̃ga tao sa sangdaigdig, ay waláng tahán nã pakikidigmâ sa kanilang kapuwâ tao, pinagsikap ñg m̃ga ginoó na matuklasan kung páano ang pagagaw ñg tinapay sa bibig ñg may bibig, at saká ginawâ ñg bawâ't isa ang lahat ñg paraáng magagawâ upandíng ang kanilang kapuwâ'y maging alipin nila na parang hayop. Dátapuwâ't panahon na ñgayon upang mawakasán ang lahat ñg iyan. Walá tayong napapalâ sa digmâan kundí bagkus nasasadlak ang katauhan sa kaimbihán, pagkabusabos, pagkakasala, at pagkakaroon ñg m̃ga mahahalay na babayi at ibá pang m̃ga pagkasawíng pinamumuhunanan ñg dugô na tinatawag na m̃ga digmâa't paghihimsiksik. Subali, kung sa lugal nang digmâa'y papagtibayin nata ang tinatawag na pagmamahalan at pagdaramayán ñg bawâ't tao sa kapuwâ tao, ay waláng pagsala na dí daglíng mapaparan ang kasamán, mawawala na ang m̃ga tañgitañgì't pagbubukodbukod—samantalá ang isa'y nananaganà, ang ibá namaa'y nananalat—at ang mangyayari'y pakakahañgarin ñg bawâ't isa ang ikapapagaling nã lahat.

Labis kong natatalos na kinagawián na ñgâ ñg m̃ga mayayaman ang magutós at mabuhay ñg waláng kagawâgawâ, at kapag ang sulirani'y nauukol sa ikapagbabagong búhay ñg tao ay totoóng maiilap ang kanilang m̃ga katawan. Matiyagan natin ang sinasabi nila. Kung ang kanilang ipakikilala, kahì't sa mabuting paraán ó pagtakot, ay isang payo, na ang higitang pagtataasan ñg urì'y hindí nararapat maghari sa m̃ga tao at ang lahat ay nararapat gumawâ, ay napakainam; ñguni't kung hindí ganito, kundí bagkus ang nasà'y ipagpatuloy pa ñgâ ang pananandat nila sa buñga ñg panggagahis at pagnanakaw ñg kanilang m̃ga ninunò, ay ¿lalòng napakainam at madalí pang lutasín! Sa lakas nila kinamkam ang lahat ñg yama't pagaarì, ay sa lakas din natin makukuha sa kanila ang lahat ñg ito. Kapag ang m̃ga mahihirap ay nagkakaisa, sila ang napakalakas sa lahat.

Hosé.—Subali, kung walá nang mayayamang ginoó ¿sa páano tayo mabubuhay? Sino ang magbibigay sa atin ñg m̃ga gagawín?

Horhe.—¿Waring balintunà! ¿Sa páano? Sa arawaraw, kíta nang dalawa ninyong m̃ga matá, na kayóng lahat ang nagaararo, kayó ang nagtatanim, gumaga pas, naghihimay at nagdadalá ñg bigas sa m̃ga magbibigas; kayó ang gumagawâ ñg alak, ñg langis, ñg keso, at saká ñgayó'y ¿inyo pang naitatanong kung sa páano tayo mabubuhay kung

waláng m̄ga mayayamang ginoó? Ang itanong pa ninyong mabuti'y kung sa páano sila mabubuhay, kung walâ tayong m̄ga tungak na manggagawâ sa bukid at sa kabayanan, na sa kanila'y bumubuhay, bumibihis at... nagaalagâ n̄g m̄ga anak na dalaga upang mapagalíwán nila.

Kanikaniná lamang ay ibig ninyong magpasalamat sa kanila, pagka't aniyo'y sila ang nagbibigay sa inyo n̄g pagkabuhay. Dî baga ninyó alam na sila ang nagpapasasâ sa bunġa n̄g inyong pagod at ang bawâ't tinapay na kanilang n̄ginanġalot ay inaagaw lamang nila sa inyong m̄ga anak? ¿Na ang bawâ't paghahandog ó alay sa kanilang m̄ga sinisintang babayi'y katimbang n̄g ating kasalátan, gútom, ginaw, at n̄g pagkalugmok sa kahalayan n̄g ating m̄ga babayi?

¿Anóng nagagawâ n̄g m̄ga ginoó? Walâ. Sapagka't lahat n̄g kanilang tinatamasa ay pawàng nagbuhat lamang sa pawis n̄g m̄ga manggagawâ.

Subukin ninyong mawalâ búkas ang m̄ga magbubukíd, waláng makagawâ sa lupà, at kundí, sila unauna ang mamamatay; kapag nawalâ ang m̄ga sapatero, ay waláng gagawâ n̄g m̄ga sapatos; kapag nawalâ ang m̄ga anluwagi, ay waláng gagawâ n̄g maġa bahay, at kapag ganyan n̄g ganyan ang mangyayari sa bawâ't balanġay ó hanay n̄g hanapbuhay n̄g m̄ga anak-pawis, ay mapipigil na waláng sala ang pagyari ó paggawâ n̄g bawâ't bagay, at sa ganito, ang lahat n̄g tao'y maaántala at mananalat sa kanilang m̄ga kailanġanín.

Nġuni't ¿anóng inyong ipaghihirap, sakalíng manġalipol ang m̄ga ginoó? Para ring nanġalipol ang m̄ga balang.

Hosé.—Oo, nġâ't totoóng maliwanag iyan; tayo ang gumagawâ n̄g lahat; nġuni't páano ang pagtatanim ko n̄g halaman, kung walâ akóng lupà, ni hayop, ni m̄ga binhí? Sinasabi ko sa iyo na walâ tayong magagawâ. Sa kagipita'y pilit pasusupil din tayo sa kapangyarihan n̄g m̄ga panġinoón.

Horhe.—Nġuni't tayo pò kayâ'y nagkakawatasan, mang Hosé, ó hindí? Tila ang bagay na iya'y naiulat ko na kanina; talagang huhubarán natin ang m̄ga panġinoón n̄g lahat n̄g kailanġan sa paggawâ't pamumuhay, na gaya n̄g lupà, m̄ga kasangkapan, m̄ga binhí't ibá pang bagay.

Labis kong nababatid na samantalá ang lupà't m̄ga kasangkapan sa paggawâ'y nasa sa kamay n̄g m̄ga panġinoón, ang m̄ga manggagawâ'y lagíng masusupil at dî makatitighaw sa pananalat, kundí bagkus lalòng mababaón sa pagkaalipin. Kayâ nġâ't italâ ninyong mabuti sa alaala, na ang kaunaunahan nating gagawing paraán, ay ang alisan n̄g m̄ga yama't pagaari ang m̄ga ginoó, at kapag dî gayon, ay dî maaayos ang sangkatauhan.

Hosé.—May matuwid ka; iyan nġâ'y naiulat mo na sa akin. Dátapuwâ't ¿páano naman ang ibig mo? Ang m̄ga bagay na iya'y bagongbago sa akin, at dî ko mapaghulòhulò. Akó'y paliwanagan mo pa kung páano ang ibig ninyó sa pagaayos. Ang m̄ga yama'y ating sasamsamin sa m̄ga ginoó, nġayo'y ¿paanong ating gagawin diyan? ¿hindí ba natin pagbabahagibahaginín ang nauukol sa bawâ't isa?

Horhe.—Hindí pò; dapat pa nġa ninyong mabatid, na sakalíng may maringan kayóng magsalitâ na ang aming linalayo'y ang pakikibahagi, na ang ibig nami'y makihatí sa yaman n̄g sa gayo't ganitong paraán, ay asahan ninyó na ang taong yaón na inyong kinaríngan, ay isang taong mangmang ó isang matakaw.

Hosé.—Kung gayo'y ¿páano ang ating gagawin? Walâ akóng nawawatasan diyan.

Horhe.—Walâ pò namang kahirapang watasan; ang adhikâ pò nami'y iukol parâ sa lahat ang lahat n̄g yaman at pagaari.

Sa ganitong simulàin kami nagsimulâ: na ang lahat ay nararapat gumawâ at ang lahat ay nararapat guminhawa. Sa mundó'y hindí mabubuhay ang tao, kung waláng gagawâ ó kikilos; kayâ, sakali't ang isang tuso'y nagpapalaki lamang n̄g tiyan, ay sapagka't nabubuhay naman sa pawis n̄g ibá, at sa ganitong pangyayari'y totoóng masamá at makasasamá pa. Dapat unawàin, na ang sinambit kong *lahat ay nararapat gumawâ*, ay nauukol lamang doón sa malalakas at makagagawâ.

Ang m̄ga lumpó, m̄ga mahihinà, m̄ga matatanda, ay nararapat pakanin ó bigyang búhay n̄g katauhan, pagka't isang kawanggawâ ó gawáng pagpapakatao ang mahabag at huwág batahín sa hirap ang isang tao n̄g kapuwâ tao; at sakâ ang lahat ay magsisitandâ, magsisihinà ó maáaring maging salantâ rin balang araw, na kung páano ang mangyayari sa atin ay gayón din ang sa ating m̄ga anak.

Kayâ, kung inyong mapaglilimilimi, ay maliwanag ninyong mababatid na ang lahat n̄g kayamanan, ó ang lahat n̄g bagay na kagamitan n̄g tao, ay nahahatí sa dalawang bahagi. Ang isang bahagi'y iyang nauukol sa m̄ga lupà, m̄ga mákina at ibá pang m̄ga kagamitan sa paggawâ, gaya n̄g bakal, n̄g kahoy, n̄g m̄ga bató, n̄g m̄ga sasakyán atb.; ang lahat nġang ito'y totoóng kailanġan sa paggawâ at dapat maukol parâ sa kalahatan, upang magamit na gaya n̄g m̄ga kasangkapan ó bagay sa paggawâ. Tungkol sa kung páano ang mainam na paraán sa paggawâ, ay sakâ natin

malalaman. Nguni't ang magaling ay gumawâ sa pamamagitan n̄g tulongtulong, pagka't sa ganito'y kakaunti ang pagal at marami pa ang magagawâ; halos ay totohanan nang maituturing na ang ganitong paraán sa paggawâ'y maiibigan sa boong mundó, palibhasà'y ang pagiisa n̄g isang tao sa paggawâ ó ang pagkakatiwalagan n̄g m̄ga manggagawâ'y nakapaguudyok tulóy na katakutan nila ang tulong na maibibigay n̄g isang mákina, na nakababawas n̄g pagod sa kaparaanáng magaán at kawiliwili; at sakâ, palibhasà, kapag walâ nang pagbabaka si pamumuhay ang m̄ga tao, sa makatuwid bagá, gaya n̄g m̄ga aso't pusà, ang m̄ga tao'y lubhâ n̄gâng magagalak sa sinapupunan n̄g pagkakaisa at sa pagpapalaganap n̄g m̄ga paggawâng tulongtulong. Walâng taong dí naghahanġad n̄g kagaanan sa paggawâ, kahi't na ibigin niya ang gawâng pamumukuran, kahi't saáng lugal at sa páano mang paraán. Ang pinakabuod nitó'y walâ nang mabubuhay sa katamaran upang umalipin sa ibá, pagka't ito'y hindi na mangyayari, sa dahilang kapag natatantô rin lamang n̄g bawâ't isa ang kanilang matuwid sa paggawâ, sino ma'y dí na mahahalinang pabusabos pa.

Ang ikalawang bahagi'y nauukol sa m̄ga bagay na tiyak at kagamitan n̄g tao, gaya n̄g pagkain, pananamít at pamamahay. Ang lahat n̄g m̄ga bagay na ito'y nararapat sanang mápatunġo agadagad sa kalahatan at mapaghatihati n̄g sa katamtaman, hangang sa bagong pagaani at hangang sa ang m̄ga pagawâa'y makagawâ n̄g m̄ga bagong yari. Ang lahat n̄g m̄ga bagay na ito na mangyayari, pagkatapos ng himagsikan, ka pag walâ nang nátirang m̄ga tamad na panġinoón, na nabubuhay sa pagod n̄g m̄ga manggagawâng dayukdok sa gútom, ay baba haginín, susog sa kaibigán n̄g m̄ga manggagawâ sa bawat bayan. Kung hanġad n̄g m̄ga ito na gumawâ sa pamamagitan n̄g tulongtulong at ang m̄ga magagawâ'y maukol din pará sa lahat, ay lalòng mabuti: sa makatuwid, ay pagsisikapang mataya ang lahat n̄g magagawâ, upanding masagutan ang kailanġanín n̄g lahat, gayón din n̄g sa m̄ga paggamit ó panġanġailangan, upanding makabuhay n̄g ganap sa lahat ang madlâng mayayari.

Kung dili kayâ'y isaalangalang naman ang m̄ga sukat magawâ n̄g bawâ't isa, upanding mabilang ang kabuuán n̄g bagay at halagá n̄g nagawâ nila. Ito'y isang pagtayang napakaselan; kayâ't maituturing tulóy na hindi sukat mangyari; dátapuwâ't ang ibig sabihin nitó, kapag nakita na ang kapinsalàan sa pagbaba hagi sa m̄ga kaniyahan, ay pakakaibigin nang maluwas sa loob ang adhikâng pará sa lahat.

Alin mang paraán ang ibigin, ay totoóng ayos na ang m̄ga unang bagay na kailanġanín n̄g tao, gaya n̄g tinapay, n̄g m̄ga bahay, tubig, atb., ay mápasakamay n̄g lahat, upang maging malayâ sa bilang n̄g magagawâ ang lahat n̄g tao. Sa anó't páano man ang magalingġing pagaayos, ang m̄ga pagmamanahá'y hindi na mapariiral, sapagka't hindi wastó na sa pagsilang n̄g isang tao'y mamulat sa kasaganàan, at ang iba nama'y sa gútom at sákit; na ang isa'y ipanġanak sa kayamanan, at ang ibá nama'y sa karalitaán, at ang kasakdela'y pairalin ang pakanâ na ang bawâ't isa'y makapangyariha't may-ari n̄g lahat n̄g kaniyang pinagpagalan, na, sa makatuwid, ay mangyayaring makapagtípid sa kaniyang sarili, subali, pagkamatay niya, ang lahat niyang tinípid ay nararapat ding maukol pará sa lahat.

Ang lahat n̄g batâ'y nararapat papagaralin at paturûan, sa pamamagitan n̄g gugol n̄g lahat, upanding mahikap ang ikalalagó n̄g katalinuhan at kakayahán n̄g m̄ga ito. Kapag nawalâ ang bagay na ito'y walâ ring katarunġan at pagpapantay pantay; walâng salang dí malalabag ang simulâin n̄g katuwiran n̄g bawâ't isa sa m̄ga kasangkapan n̄g paggawâ; pagka't ang pagkatuto, ang lakas n̄g katawa't paguugali, ay pawâng kasangkapan n̄gâ n̄g paggawâ, at ang *ibigay lamang sa lahat ang lupa't at m̄ga mákina*, ay bagay na dí sapat, kundî rin lamang mapagsisikap na ang lahat ay mápaanyô sa isang kalagayang sukat nang makapanġasiwa sa naturang m̄ga lupa, mákina atb.

Tungkol sa m̄ga babayi'y hindi ko ibig magsalitâ, sapagka't sa ganang amin, ang babayi'y nararapat ding mápa-pantay sa m̄ga lalaki; at kapag ang nananalaytay sa aming m̄ga dilâ'y ang salitâng tao, ang pakahulugan nami'y isang katawang tao, at dí na tinitingnan kung ano pa ang kaniyang pagkatao.

Hosé.—Gayon ma'y mayroón ding isang bagay. Kunin sa m̄ga ginoó ang m̄ga pagaari na kanilang ninakaw at ginagá sa kawawâng m̄ga tao, ay magaling; dátapuwâ't kung ang isang ginoó, sa pamamagitan n̄g kaniyang sikap at pagiimpok, ay nangyaring nakapagtípon n̄g salapí, bago nakabilí n̄g isang lupaín ó kayâ nakapagbukas n̄g isang tindahan, ¿sa páanong pagmamatuwid ninyó makukuha ang m̄ga bagay na iyan, m̄ga bagay na bunġang tunay n̄g kaniyang pawis?

Horhe.—Ang bagay na ito'y totoóng napakaselan, sapagka't kung sa sariling batak n̄g butó, sa bunġang sarili n̄g pawis, samantalang ganyan na ang pagsakal sa atin n̄g m̄ga mamumuhunan at n̄g pámahalaán, ay dí makapagtípid ó, maka pagiimpok ang sino man; katunaya'y marahil ang sarili na rin ninyong kalagayan: na kung ilan pûng taón na kayóng walâng humpay sa paghahanap-buhay ay ganyan at ganyan din ang inyong anyô, dukhâ at dukhâ rin, ka paris din n̄g dati. At sakâ, nasabi ko na n̄gâ sa inyo na ang lahat n̄g tao'y may karapatan sa m̄ga pinakapanġulong bagay sa pamumuhay, gayon din sa m̄ga kasangkapang kailanġan natin sa paggawâ; kayâ't kung ang isang tao'y may

isang lupaín, samantalang ito nama'y pinanġanġasiwàan at ginagawán nġ sarili niyang mġa bisig ay lubos siyang makapagtítipid, at makapaggagawad sa kaniya nġ mġa kailanġanín gaya nġ mġa *guano* at ibá pang mangyayaring pakinabanġan sa lupa. Totoó nġang kailanġan na ang lahat nġ magagawa ó bunġang pawis nġ mġa tao'y mauġol pará sa lahat; dátapuwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walâ nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't *ang tunay na ring adhika sa lahat; dátapuwâ't upang maganap ang bagay na ito'y walâ nang kailanġang pilitin pa ang sino man, sapagka't* ang tunay na ring adhika sa ikatutubos* ang siyang makapaguudyok sa mġa tao nġ gáwàing panglahat. Sa pamamagitan nġ mġa pagaari't paggawâng panglahat ay lubhâng mapapaayos tayo kay sa gumawâ nġ magisa, lalò na't kung isasaalangalang natin ang naibibigay na tulong nġ mġa bagong tuklas na mákina, ay lumalabas na ang mġa paggawâng pagiisa ó pamumukuran ay lubhâng napakahirap at walâng saysay.

Hosé.—¡Ah! ¡Ang mġa mákina! ¡Kung mangyayari'y dapat pa nġang pagsunugín! Ang mġa mákina ay siyang sumasalot sa mġa bisig at siyang umaagaw sa mġa gagawin nġ mġa dukhâ. Dito lamang sa kabukiran ay mangyayari nang makaasa. bawâ't pagdatal nġ isang mákina, ay isang pagbabawas na sa aming mġa kíta, isang malaking pagbabawas na rin sa bilang naming mġa magsasaká, at ang masawí ritong manġabawas, ay walâng salang dí patutunġo na lamang sa pagkamatay nġ gútom sa ibang lupalop. Sa siyudad ay lalò pang masahol, marahil. Subalì, kung walâ iyang mġa mákina, walâng salang dí manġanġailangan nġ maraming bisig ang mġa ginoó, at sa ganito'y may malaking kagaanán ang ating pamumuhay.

Horhe.—May matuwid kayó, mang Hosé, sa inyong pananalig na ang mġa mákina'y isa sa mġa sanhî nġ kaimbihán at pagkamahal nġ mġa gagawin; dátapuwâ't ito'y nangyayari, sa dahilang ang mġa mákina'y nasa sa kamay pa nġ mġa ginoó. Kung ang mġa mákina'y mápasa kamay na nġ mġa manggagawâ, ay ibá naman ang mangyayari: ang mġa mákina ay siyang pinakamalaking bagay na makapagpapaginhawa sa katauhan. Para na ninyong nakita, ang mġa mákina'y pipihit ó makayayari nġ napakabilis pará sa ating lahat. Sa pamamagitan nġ mġa mákina, ang tao'y hindí na manġanġailangang gumawâ pa nġ maraming oras upang matugunan ang kaniyang mġa kailanġanín, at dí na siya masisikil sa mġa gawâng mabibigat na lubhâng nakauubos nġ katutubòng lakas nġ tao. Kung ang mġa mákina'y magamit sa lahat nġ págawàan at pawâng manġ sa kamay nġ lahat, ay maaluwán nating magagampanan sa kaunting oras lamang nġ paggawâ, mabilís, malinis at kaayaaya ang lahat nġ kailanġanín nġ tao, at ang lahat nġ tao ó ang bawâ't manggagawâ'y magkakapanahong magaral, magpaunlad nġ pakikikapuwâ, sa isang salita'y mabubuhay at lalapas nġ lahat nġ bagay na natutuklasan nġ dunong at nġ kabihasan. Kayâ, nġâ, unawàin ninyong mabuti, na hindí nararapat at dí kailanġang iwasak ang mġa mákina, kundí ang marikit ay ariin natin ang mġa ito. At sakâ, huwág ninyong makaligtaán: ipagtatangol nġ mġa ginoó ang kanilang mġa mákina, ó sa lalòng maliwanag na salitâ, talagang ang mġa ginoó'y magtatangol sa kanilang mġa mákina laban sa sino mang may hanġad na lumansag, gaya nġ magagawâ nila sa bawâ't magnasang kumuha nġ mġa yaón; sa makatuwid ay gayón din ang mangyayari. Kayâ't maituturing na isang kabanġawan ang paglansag sa lugal na kunin ang mġa mákina. ¿Mapagpapahamakan ba ninyó kayang patayin ang mġa pananim at iwasak ang mġa bahay, na kung sa lugal nitó'y makaiisip tayo nġ lalòng magaling na paraang ipagiging sa lahat? Marahil ay hindí. Kayâ, gayón din naman ang nararapat asalin sa mġa mákina, sapagka't kung ang mġa mákina, sa kamay nġ mġa panġinoón, ay kaimbihán at pangbubusabos, sa ating mġa kamay naman ay ibá, kayamanan at ganap na paglayâ nġ lahat.

Hosé.—Nġuni't upang magampanán ang adhikang ito, ay kailanġang gumawâ tayong lahat nġ buong kusâ, ¿hindí ba?

Horhe.—Oo, pò.

Hosé.—¿At kung mayroong ibig mabuhay nġ walâng kagawâgawâ? Ang gáwàing nakapapagod ay napakahirap, at ang gáwàing ito'y talagang tinatanggihan patí nġ mġa aso.

Horhe.—Pinagkakamalan ninyó ang pagsasamahan nġayon nġ mġa tao sa pagkatapos nġ ganap na himagsikan. Aniyó'y ang gáwàing nakapapagod, ay tinatanggihan patí nġ mġa aso. ¿Nġuni't makatatagal ba kayó sa isang araw na walâng gawâng kaanoanó man?

Hosé.—Akó'y hindí, sapagka't pinagkaugalian ko na ang magpatigis nġ pawis, at kapag walâ akóng magawâng anó man, ang asa mo ba'y nararamíhan na akó nġ kamay; dátapuwâ, marami rin naman ang nakatatagal sa buong maghapon sa mġa barikan, at nagsusugal ó nagpapainít lamang nġ araw sa mġa lansanġan...

Horhe.—Sa nġayó'y tunay; nġuni't pagkatapos nġ himagsikan ó pagbabagong ayos nġ katauhan ay dí na mangyayari, at ito'y maipaliliwanag ko sa inyo kung bakit. Ang paggawâ nġayó'y totoóng napakahirap, hindí wastô ang pagbabayad sa manggagawâ at sila'y alimura pa. Ang mġa nagpapatulò nġayon nġ pawis ay dapat mamatay sa kapagalan,

mamatay sa gútom, pagka't ang kapalagayán nila'y parang hayop. Ang isang manggagawâ'y waláng kapagapagasa, liban sa kaniyang natatalos na kahahantunġang ampunang-bahay, kung dili kayâ'y sa bilangúan. Hindí makatingġing mabuti sa kaniyang mġa anák, waláng malasap na kaligayahan sa búhay, kundí ang dumanas nġ lalò't lalòng kadustaán. Nġuni't ang hindí gumagawâ, ang dí natitigisan nġ isang patak mang pawis sa paggawâ, ay siyang lumalasang nġ lahat na kaghawahan, at siya pang tinitingġalâ 't iginalang; lahat nġ kapurihán, lahat nġ kaaliwán ay pará sa kaniya. Sa kapuwâ mġa manggagawâ na ri'y nangyari: na kung sino ang hindí gumagawâ nġ gaanóng kabigat, ay siyang sumasahod nġ malakilakí at siya pang kinagigiliwan. Kung gayo'y ¿anóng ipagtataka ninyo na manghinawâ at tamarín ang tao sa paggawâ.

Dátapuwâ, kapag ang paggawâ'y naisalig sa kaparaanang maayos at kaayaaya, sa lalòng madalġng panahon, sa tulong na maidudulot nġ mġa mákina; kapag nalirip nġ mġa manggagawâ na sila'y gumagawâ sa kapakinabangġan nġ lahat, sa kaniyang anak at sa ibá pang mġa tao; kapag ang paggawâ'y nagkaroon na nġ katuturán na siyang ipagkakapuri sa madlá, at ang dí paggawâ ó pagpapalaki nġ tiyan nġ isang tao'y pangdidirihan nġ kapuwâ tao, gaya nġ pangġingilag sa mġa tiktik at mánġangġanlong, ay sakâ ninyó isumbat sa akin kung sino pa ang manġangġahas na lumayó sa ikalulugod at ipagiging dapat nġ sarili sa madlá, upang ma buhay sa dí pagkilos, na totoóng nakasisirâ nġ katawan, maging sa paguugali?

Nġayon man, matanġi sa ilan, lahat nġ tao'y nanġingilag sa hanap-buhay na paniniktik. Nġuni't kapag pinasukan ang hamak na hanap-buhay na ito, ay pinagkakakitaan nġ marami kay sa magbungkal nġ lupà, at sa kauntí ó walâ mang gáwàing marami, ay páano't páano ma'y tinatangkilik nġ pamahalaán. Subali't mġa tungkuling nakahihiyâ, waláng puri, mġa tandâ nġ pagyurak sa kalinisan nġ ugali, at sapagka't waláng ibinubunġa kundí pahirap at kasamán, kayâ iniibig pang makapupô halos nġ buòng mundó ang karukhaán bago ang kawalán nġ puri. Tunay nġâ't mayroong mġa nġuni, mġa taong marurupok ang pusò, at parang waláng kaluluwa, na minamabuti pa ang pamumuhay waláng-puri; dátapuwâ't ang sulirani'y na sa pagpilí sa kawaláng-puri at sa karukhaán. ¿Nġuni't sino kayâ ang sawġng palad na magkakamalġng magalġngġin pa ang pamumuhay waláng-puri, gayóng kung magpapatulò nġ pawis ó gagawâ'y makakaáang kagalingan nġ lahat at siya'y kalulugdan pa nġ madlá? Kapag yao'y nangyari ay maipalalagay nang isang kaululán, pagka't nalalabag sa katinuán nġ bawâ't tao.

Huwag kayóng magalinlanġan, huwág; ang pagkapoót nġ madlá laban sa mġa tamad ay tunay na dí mawawalâ't siyang íral, pagka't ang paggawâ'y siyang pinakapanġulong kailanġan nġ mġa tao ó nġ pagsasamahán nġ mġa ito, sapagka't ang taong tamad ay dí lamang makasisirâ sa lahat nġ bumubuhay sa kaniya, na dí man niya natutuwanġan nġ anó man, kundí makagigibâ pa sa kawiliwiling bagong pagsasamahan nġ mġa tao, siya ang magiging kaluluwa nġ isang pangkatin nġ mġa budhġng magpapalamig sa pagdaramayan nġ lahat, upang mapabalik tayong mulí sa pinagdaánan. Ang mġa pagpipisan pisan ó kapisana'y gaya rin nġ mġa tao: umiibig at gumagalang sa lahat nġ inaakaláng mapapakinabangġan, at humahamak at namumuhí sa lahat nġ inaakalâ namang makasasamá. Maáaring mangadayâ at kaipalâ'y madadayâ nġâ silang malimit; dátapuwâ't sa bagay nating na paguusapa'y dí na mangyayaring mapamalí, sapagka't totoóng napakaliwanag, na ang taong dí gumagawâ'y kumakain at umiinom sa dugò nġ ibá, at dahil dito'y nakasasamá sa lahat.

Kayo'y magtipontipon sa isang kapisanan upang masubok ang gáwàing panglahat, na ang magiging bunġa nitó'y babahaginín sa lahat nġ pataspatas; sa mġa mahihinâ't waláng kayâ'y magdadaláng habag kayó, nġuni't sa isang may kayâ na ayaw gumawâ't nagpapaanod lamang, ay waláng sala namang dí kayó maiinis; at sa gayo'y marahil maiiwan ninyó ang paggawâ ó mapipilitan kayóng gumawâ nġ masukal sa inyong dibdib. Ganito rin ang mangyayari sa malaking pagsasamahán nġ mġa tao, sapagka't pakailan ma'y talagang nakasaasamá ang matapang na katamaran nġ kahit sino.

At sakâ, sa málao't mádalí, kapag hindí napanibulos, dahil sa mġa taong yaón, na ayaw gumawâ, bago ma't ito'y inaakalâ kong dí mangyayari, ay lalòng mapapakadalí ang lunas: itiwalang sa pagsasamahán ang naturang mġa tao, at sa ganiya'y mahikap tulóy na mahulog sa kamay nġ lahat ang unang mġa bagay at kasangkapan sa paggawâ, at sa ganito'y mapipilitan silang gumawâ, kapag ibig din lamang na mabúhay.

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na..., nġuni't ¿ang lahat ba'y magbubungkal nġ lupà?

Horhe.—¿At bakit? Ang tao'y hindí lamang nanġangġailanġan nġ tinapay, nġ alak at nġ karné, kundí nanġangġailanġan din naman nġ bahay, mġa damit, mġa daáng maaayos, mġa aklat, sa kabuuán, lahat nġ bagay na nagagawâ nġ mġa manggagawâ. Sakâ, ang sino ma'y dí makagagawâ nġ lahat niyang kailanganín. ¿Hindí ba't upang mapagsakahan ang mġa lupà, ay kinakailanġan ang mġa tulong na naibibigay nġ magbabakal, nq anluwagi,

na yumayari n̄ m̄ga kailanġang kasangkapan, ang sa minero na tumitibag n̄ m̄ga mina, ang sa *albañil* (anluwagi rin) na gumagawâ n̄ m̄ga malalaking bahay na bató at m̄ga bahay-tindahan, at gayón din n̄ sa ibá't ibá pa? Ang sulirani'y walâ sa pagbubungkal n̄ lupà, kundî na sa paggawâ n̄ lahat n̄ bagay na kinakailangan at gamitin. Ang karamihan n̄ uri n̄ m̄ga gáwain, ay siyang makapaguudyok sa bawà't isa na pumili n̄ namamaigi at naaakmâ sa kaniyang m̄ga hilig, at sa paraáng ito, marahil, ay mangyayari na, ang paggawâ'y hindî na iindahin n̄ tao, kundî parang isang gamot at pagbabatak na lamang n̄ kaniyang m̄ga ugat, sa makatuwid, parang isang aliwang kaakitakit.

Hosé.—Kung gayo'y malayà ang bawà't isang makapipili n̄ hanap-buhay ó gáwaing maiibigan.

Horhe.—Siyang totoó; gayón ma'y dapat ding pakapagaralang huwag mápabunton ang m̄ga bisig sa isang bagay lamang na gáwain at nang dí magkulang sa ibá pa. Sapagka't gumagawâ, alangalang sa kapakinabangán n̄ lahat, ay dapat pakasikapin, sa pagnanasa n̄ bawà't isa, kung páano makatutugon sa m̄ga bagay na kailanġanín at nang maghari hanga't mangyayari ang nauukol sa ikabubuti n̄ madlá.

Kapag walâ nang panġinoong umaalipin sa atin n̄ dahil sa karirít na tinapay, at walâ na tayong bakìbaki kung anó at sinong makikinabang sa bunġa n̄ ating m̄ga gáwain, ay sakâ ninyó makikita kung páano ang ganap na kaayusan.

Hosé.—Lahat, ang wikà mo'y maaayos; sa akalà ko'y tumbalik naman; walang makakaibig sa m̄ga gáwaing mabibigat, kundî bagkus ang mangaiibigan pa n̄ã nila'y ang pagaabogado at pagdodoktor.

Kung gayo'y sino pa ang magbubungkal n̄ lupà? ¿Sinong manġanġahas na isapanġanib ang buhay sa kailaliman n̄ mina? ¿Sino pa ang magkakamalíng lumusong sa nagdidiliman at nagbuburakang m̄ga balón?

Horhe.—Ilagay natin muna sa isang tabí ang salitaang ukol sa m̄ga abogado, pagka't ang m̄ga ito'y isa rin sa m̄ga nakabubulok na gaya n̄ m̄ga kura, na lubusang papalisin n̄ himagsikang panglahat. Pagusapan natin ang m̄ga gáwaing kailanġan, at huwág iyang nakapipinsalà sa kapuwà, sapagka't kung hindî, ay mapapalagay na parang manggagawâ rin patí n̄ salaríng nanatay n̄ tao na malimit malugmok sa malalagim na kamatayan.

Nahihirang natin n̄gayon ang isang hanap-buhay higit sa iba, hindî dahil sa ito'y akmangakmâ sa ating m̄ga hilig, kundî dahil sa magáang pagaralan natin yaón, at sa gayo'y kikita, kayâ, maásahang kumita tayo n̄ maraming pilak; dahil sa gayo'y madalíng kumita n̄ gáwain ó mágagawan, at ang ikalawang matuwid, ay dahil sa ang ibang m̄ga gáwain'y mangyayaring may kabigatán. At, sa wakas, tungkol sa bagay na pinaguusapan, ang pagpili'y nasa sa atin, mulá pa nang tayo'y sumaliwanag.

Sa halimbawâ, ang hanap-buhay na pagbubukid, ay isang bagay na dí patulan n̄gayon n̄ sino mang taga siyudad, at n̄ lalò mang dukhá roón. At, kung sa bagay, sa pagsasaka'y walang masasabing sukat ikasuklam; ni madahóp ang pamumuhay sa kabukiran sa m̄ga kawiliwiling bagay, ay hindî. Bagkus pa n̄ã, kung mababasa ninyó, ang m̄ga makatà, ay tantóng galak na galak sa pamumuhay-bukid. Ang m̄ga pangyayari'y nagpapatunay na ang makatang nunulat n̄ m̄ga aklat, ay dí pa nakakahukay nã lupà, at yaóng tunay na nanġagbubungkal na halos mamatay sa pagod, ay nadadayukdok n̄ gútom, sahól na sahól ang búhay higit sa m̄ga hayop, at sila pa ang m̄ga taong, sa palagayan, ay pawang alanġan sa kapuwà nila tao, sa ganito'y patí n̄ káhulihulihang hampas-lupà sa siyudad ay ikinahihiyang maturan na siya'y taga bukid. Kung gayo'y ¿páanong mananasa ninyong pumatunġo sa bukid ang m̄ga tao n̄ buóng pagkukusa? Tayo mang ito, na tumubò na rito, ay nagpapabayâ rin, sapagka't kung sa ibang gáwain, ay maaluwán tayo at kapita pitagan pa n̄ kauntí; ¿dátapuwâ't sino sa atin ang lálayo sa kabukiran, kung ang m̄ga paggawâ natin dito'y mauukol din sa sarili, at sa gayo'y ganap na matatamó sa pamumuhay-bukid ang kaghinhawahan, kalayàan, at pamimitagan?

Ganyan ang nangyayari sa lahat n̄ hanap-buhay, sapagka't sa kasalukuya'y ganyan ang ayos n̄ mundó, na kailan ma't ang isang gáwain'y lalòng kailanġan at lalòng mabigat, ay siya pang sahól sa tumbas n̄ kapagalan, dí pinaháhalagahan at napapalagay pa na parang hayop. Sa halimbawâ, pumatunġo kayó sa isang pagawàan n̄ m̄ga hiyas, at makikita ninyo na ito'y lubhâng malinis, kung ipaparis sa napakaraming gáwain namin; may pangpahanġin sa tagaraw, may pangpainit sa taginaw, hindî lubhâng napakahabâ ang m̄ga oras na iginagawâ sa arawaraw, at ang m̄ga manggagawâ rito'y mabubuti ang kalagayan, kahì't mura ang m̄ga sahod (pagka't binabawas sa kanila n̄ panginon ang malaking bahagi n̄ pakinabang), kay sa ibang m̄ga manggagawâ; sa gabígabí ó sa m̄ga araw n̄ m̄ga pistá, pagkatapos na manġaalís ang m̄ga damit pangpagawàan, malayang nakaparoroón saan man nilá maibigan, at walang pangambáng kutyákutyain n̄ sino mang tao, dahil sa kanilang pagkamanggagawâ. Dátapuwâ, pumatunġo naman kayó sa isang mínahan, at makikita ninyó ang m̄ga maralitang gumagawâ sa ilalim n̄ lupà, sa ilalim n̄ m̄ga barak na nakaiínís ang m̄ga amóy, nakapagpapaiksî n̄ búhay, sa pamamagitan n̄ m̄ga sahod nilang kahalakhalak, at kung matapos ang kanilang paggawâ, sakaling maisipan n̄ isang minerong tumunġo sa pook na pinagkakalipunan

nṅ mḡa ginoó, ay maituturing ninyong napakamapalad, kapag siya'y umalis sa pook na naturan nṅ dahil lamang sa mḡa paguyám. ¿Ano nḡa ang ating ipagtataka kung mapili nṅ isa ang hanap-buhay na hoyero kay sa minero?

¡Ni ukol sa mḡa taong waláng kinakasangkapan kundí panitik ay dí ko ibig magsalitá! Isa riyang, marahil, waláng nagagawá kundí mḡa katàkatà at mḡa tuláng lalabindalawahing taludtod ay kumikita nṅ makasampû, higit sa isang magbubukíd, at iya'y kinagigiliwan pang makalilibo, higit sa alin mang manggagawàng kapuripuri.

Ang mḡa mamamahayag, sa halimbawà, ay nanḡagsusulat sa mḡa kabahayáng magagarà, ang mḡa sapatero'y sa mḡa sulok na nangagdidiliman; ang mḡa inhenyero, médiko, artista, gurò, kapag may mḡa gáwain at lubhâng kaya ang kanilang mḡa tungkulin, ay parang mḡa ginoó; ang mḡa anluwagi, artesano, at maidaragdag pa natin, pará masabi ang buông katotohanan, patí nṅ mḡa médikong waláng ganap na kapahintulutan, at mḡa gurong nagtuturò sa mḡa mabababà, sa mḡa batà, ay pawàng nagdadahop kahì't mamatay sa pagsusumikap. Hindí ko ibig ibadiya rito na ang guro kanilang maganluwagi, angabi ang buang tanḡing may kasaysayan, ay ang mḡa marálitáng manggagawà, sapagka't ang pagaaral ay bagkus naggagawad sa tao nṅ mḡa kaparaanáng ikapagwawagi sa katalagahán, sa ikabibihasa at ipagkakabuhay kailan man nṅ malayà at ganap na katiwasayán. Ang mḡa médiko, inhenyero, kímiko, at mḡa gurò, ay pawàng kailanḡan at pakikinabanḡan sa pagsasamahán nṅ mḡa tao, na gaya rin nṅ mḡa magbubukíd at ibá pang manggagawà. Tanḡing ibig kong sabihin, na ang lahat nṅ hanap-buhay, ay pawàng nanḡararapat magtamó nṅ pataspatas na kahalagahán, na, sa makatuwid, ang mḡa manggagawà'y dapat ding magtamó nṅ pantay sa kinikita nṅ mḡa ginoóng yaón, at hindí gaya nṅ nangyayari na ang gáwain sa pamamagitan nṅ isip ay ikinatutuwá at parang naipagmamataás nṅ tao sa isang manggagawàng-bisig, at ito'y ikinahuhulog tulóy sa kamangmanḡan. Lahat sana'y sa lahat, at dí gaya nṅ nangyayari sa nḡayon na parang sarilingsarili nṅ ílan.

Hosé.—¡Abá! Kung gaya nṅ sinasabi mo, na ang paggawá sa pamamagitan nṅ isip lamang ay isa nang katuwaán at kahigtán sa mḡa mangmang, ay maliwanag na maiibigan nṅ lahat ang pagaaral noón, at akó na ang unauna. Nḡuni't ¿páano naman ang mḡa gáwain-kamay? ¿sino pa ang gagawá rito?

Horhe.—Ang lahat. Sa panahong pinagaaralan ang mḡa letra at karununḡan, ay nararapat din namang ganapin ang isang gáwain-kamay; lahat ay dapat gumawá sa pamamagitan nṅ úlo at sa pamamagitan ng mḡa bisig. Ang dalawang bagay na ito sa paggawá ay malayong makasirà, bagkus makabubuti at makabubuò, sapagka't upang bumuti ang kabuhayan nṅ isang tao, kinakailanḡang pagalawíng lahat ang kaniyang mḡa ugat, úlo at mḡa bisig. Kung sino ang may ganap na pagiisip at nahihilig sa mḡa pagkathà, ay siyang nagiging magaling na manggagawà, at kung sino naman ang may malusog na panḡanḡatawán, gaya nṅ namamalas natin sa mḡa bisig na lagíng baták, ay siya ring may maliwanag at matalas na pagiisip.

At sapagka't ang naturang dalawang gáwain ay pawàng kailanḡan, at ang isa roó'y kaakitakit higit sa isa, na siyang ikinatutuklas nṅ tao nṅ puri at kabaitan, ay hindí katuwiran na ang isang bahagi nṅ tao'y maparoól sa mabibigat na gáwain-kamay, upang manatili ang ilan sa pagsasamantalá sa karununḡan, at, sa wakás, maging tagautos; dahil dito'y inuulit ko, na ang lahat ay nararapat gumanap nṅ mḡa gáwain-kamay at gáwain-isip.

Hosé.—Ang lahat nṅ iya'y natatalos ko rin; nḡuni't sa mḡa gáwain-kamay man, ay mayroón ding mabibigat at magagaán, nakahalalina at nakasusuklam; ¿sino, sa halimbawà, ang magiging minero at tagalimás nṅ mḡa dúmihan ó púsalián?

Horhe.—Kung natatalos ninyó, minamahal kong mang Hosé, ang dami nṅ nanḡálikhá at linilikhá pa, nṅ nanḡapagaralan at pinagaaralan pa, disi'y matatantó rin ninyong labis na kapag ang paggawá'y alangalang sa layong ikaáayos nitó, dí na mauukol sa ílang hindí mḡa anák pawis, na dí gumagawá, na walá nang pinagsisikapan, sa makatuwid, kundí ang sarili nilang pakikinabanḡan, at walá nang kabalibalino sa ikatutubos nṅ mḡa manggagawà; matatantó ninyó, inuulit ko, na ang lahat nṅ mḡa hanap-buhay-bisig, ay magagampanan, at dito'y walá nang magiging mabigat, marumí ó kadiridiri, at madalí tulóy makatatagpô nṅ mḡa manggagawàng kailanḡan. At ito'y sa ating mḡa araw. Tantúin ninyó ang mangyayari, kapag ang lahat ay gumawá: lahat nṅ pagsisikap, pagiinḡat, at pagaaral sa lahat, ay tunḡo sa adhikáng ang paggawá'y lalòng maging kaakitakit at dí lubhâng kabigatan.

At sakaling magkaroon man nṅ mḡa gáwain mabibigat kay sa ibá, mandí'y madalíng maikikita nṅ lunas, nṅ mḡa katanḡitanḡing ganting-palà yaón, at kahì't huwág nang ibilang pa ang isang bagay na kapag ang lahat nṅ tao'y gumagawá, na ang adhiká'y pará sa lahat, ay talagang sisilang din ang diwàng pagkakapatiran at matimyas na pagsasamahán nṅ mḡa tao, gaya nṅ nangyayari sa mḡa magának; kina kayâ nṅ mḡa lalaki ang mḡa pasaning mabibigat sa lugal na ito'y maghinakdal; nakapagaawás sila nṅ mḡa pagod, palibhasà, ang bawà't isa'y kusàng bumabahagi sa mabibigat na gáwain.

Hosé.—May matuwid ka; subali, kung ito'y mangyari, ¿sa páano maaayos?

Horhe.—Kung gayón, kung sa lahat nḡ mḡa nabangit ay may mátirá pang mabigat at kailanḡang gáwàin na dí pasukan nḡ sino man, sa makatuwid, ay tayong lahat na ang magsisiganap. Magtatadhanàan tayo, sa halimbawà, nḡ isang araw sa bawà't buwan, ó isang lingo sa bawà't taón, na igagawâ nḡ isang tao ukol sa mabibigat na gáwàin yaón. Sapagka't isang bagay na kailanḡan pará sa lahat, ay bagay din namang maásahan ninyó ang mḡa lunas na kaparaanán. ¿Dí ba't nḡayó'y mḡa kawal tayong sunudsunuran sa atas nḡ ibá upang makipagbaka sa mḡa taong dí natin nakikilala, mḡa taong ni kaputok man ay hindí nakakagawâ sa atin nḡ masamá, ni sa tunay man nating mḡa kapatid at mḡa kaibigan? Sa akalà ko'y lalòng magaan sa loob ang paggawâ, kapag natatalos natin na ang sanhi'y sa pangangailanḡan nḡ lahat.

Hosé.—Nálaman mo, akó'y iyo nang nahihikayat. Nḡuni't may kauntí pa rin akóng hindí masakyansakyan, at ito'y ang nauukol sa pagaalís nḡ mḡa kayamanan ó pagaari sa mḡa ginoó... ito... ¿páano, sa palagay mo? ¿hindí kayâ maiigtarán yaón?

Horhe.—¿Páano, pò, ang ibig ninyong mangyari? Samantalang hawak nila ang kayamanan, ay sila ang maka-paghahari, at sila'y manḡagimbot din nḡ waláng kapakupakundanḡan sa atin, gaya nḡ kanilang ginawâ sapól nang ang mundó'y maging mundó. ¿Kay diabló naman! ¿bakit hindí ninyo masasakyan iyang pagaalís nḡ mḡa pagaari sa mḡa ginoó? ¿Inaakalà ba ninyó na isang bagay na hindí tumpak, at yao'y isang mahalay na gáwàin?

Hosé.—Hindi; ang totoó'y pagkapaliwanag mo sa akin, ay bagkus akóng nananalig na yaó'y isang dakilàng bagay, sapagka't kung áalisin man sa kanila ang mḡa pagaari, ay waláng ibang kahulugán ang ating gagawin, kundí bawiin lamang ang mḡa dugô na sinipsip nila sa atin nang mahabang panahon. At sakâ, kung áalisin man sa kanila, ay hindí upang sarilinin natin, kundí upang ariin nḡ lahat, at nang ang lahat ay mabúhay nḡ maginhawa; ¿hindí ba gayón?

Horhe.—Hindi, pò, mapagaalinlanḡanan; at kung ipinalalagay ninyong dakilà ang naturang bagay, ay masasabi ninyó nḡ táhasan na patí nḡ mḡa ginoó ay nagtatamó rin nḡ palà sa gayón. Talagang dapat nang matapos ang kanilang mḡa paguutós, pagbubulakbol at paghahariharián. Dapat silang gumawâ; at kapag ang paggawâ'y sa tulong nḡ mḡa mákina at alangalang sa ikagagaling nḡ mḡa manggagawâ, ang paggawâ'y makikilala na isang kailanḡan nḡ tao, isang kaaliwaliw na pagbabanat nḡ mḡa ugat at butó. ¿Dí ba't nanḡamamaril ang mḡa ginoó, upang makapagbanat lamang nḡ mḡa ugat?; ¿dí бага ginagawâ nila ang mḡa pátakbuhan nḡ mḡa kabayo, ang himnasia at ibá pang libolibong bagay na pawang naglalarawan na ang mḡa gáwàing-bisig ay tunay na kailanḡan at isang bagay na kaakitakit sa lahat nḡ taong waláng dinaramdam at malalakas? Ang layon nḡâ'y maiukol natin sa kapakinabanḡán nḡ paggawâ yaóng nagagamit lamang nḡayon sa taganás na pagaaliw. At ¿gaanóng pakinabang ang matatamó nḡ mḡa ginoó sa kagalinḡan nḡ lahat at sa matuling pagsulong nḡ kabihasnán! Magmasid kayó, sa halimbawà, sa ating bayan: ang ílan niyang ginoó'y pawang mayayaman, nabubuhay na parang mḡa hari; samantalá ang mḡa lansanḡa'y marurumí at masasamá, maging pará sa atin at maging pará sa kanila man; ang hanḡing nagbubuhay sa ating mḡa bahay at sa mḡa kalapit na putíkan ay nakapagpapakasakit din sa kanila; ang sálot na ibinubunḡa nḡ karukhaán nḡ mḡa taong nasa malayò at napakalayò, na umaábot dito, ay nakakahawa rin sa kanilang madalas; sa kanila'y nakaayóp din ang ating kamangmanḡán. ¿Maári kayang malinis nila ang bayan, magawâ ang mḡa lansanḡan at mailawan ang mḡa daán nḡ dahil na dahil lamang sa lakas nḡ kanilang pananalapí? ¿sa páano maiigtaran ang marayang paglalalahoklahok sa mḡa bagay na gamitín nḡ lahat? ¿sa páano nagagamit nḡ lahat ang ibinubunḡa nḡ mḡa pagkasulong nḡ karununḡan at nḡ pagawàn? Mḡa bagay na kapag idinaḡn sa pagtutuwangan nḡ lahat ay madalíng magagawâ, At ang mḡa pagimbot sa sarili ¿sa páano masisiyahan, kung ang pagsasamahán nḡ mḡa tao'y hawak lamang nḡ ílan?

Ang lahat nḡ iyan, huwág nang ibilang pa ang lagíng panganganib sa isang punlò nḡ baril na makasusugat ó makamamatay sa kanila, sa isang kikap matá, at ang pangangambá sa isang himagsikan ó sa isang kasawiáng palad na nakapagbubulid sa karukhaán at lagíng pagkabinḡit nḡ kanilang mḡa anak sa gútom, sa pagkakasala, sa kahalayan, gaya nḡ pagkabinḡit nḡ mḡa atin sa nḡayon; ang lahat nḡ iyan, ay nanḡanḡahulugán, na hindí lamang inaalís natin at sukat sa kanila ang mḡa kayamanan na sinusuklían nḡ karapatan, kundí lumalabas na sila'y ginagawán din naman nḡ malaking kagalinsan.

Tunay, nḡâ, na ang mḡa ginoó'y aayaw, ni papayag na makipagunawàn sa atin, sapagka't ang kanilang nais ay lagíng magutós, at ang palagay nila sa mḡa dukhá ay ibá ang uri; nḡuni't ¿páano, sa akalà ninyó ang lalòng mabuti nating gawín? Kung sila'y hindí natin mákausap nḡ sa mábutihan, ay waláng salang sa masamá na magdaraan.

Hosé.—Totoo, nḡâ, ang lahat nḡ iyan, dátapuwa't napakahirap gampanán. ¿Hindí kayâ natin mapagisipan nḡ paraáng sa dahandahan? Bayán natin sa mḡa naghahawak ang mḡa pagaari, nḡuni't sa paraáng tayo'y daragdagan

nḡ mḡa sahod, at tayo'y áariin nilang mḡa tao. Ganyan, sa untúntí, tayo'y makapagímpok, sakâ makabibili nḡ tigisang lagvy na lupà, at kung tayong lahat ay pawàng may-ari na, sakâ natin ilagay sa kagalingan nḡ lahat ang ating mḡa arì, at gawín nata ang iyong sinasabi.

Horhe.—Magdilidili pò kayó; upang magampanán ang mḡa bagay, sa kasundúan nḡ lahat, ay íisa lamang ang paraán: na ang mḡa ginoóng may-ari sana'y tumangí na sa kanilang mḡa yaman; sapagka't isang katotohanan, na kapag ipinagkakaloob na nḡ isa ang isang bagay, ay walâ nang kailanḡang ito'y alisin pa sa kaniya. Dátapuwâ't ito'y huwág isipin; kayó'y nakatatahông mabuti nḡ higit kay sa akin.

Samantaláng nananatili ang pagmamay-ari nḡ tao, ó kayâ, samantaláng naghaharì ang mḡa kapalakaran nḡayon, ay lalò tayong pasamá. Dahil sa pagmamay-ari nḡ tao, bawâ't isa'y kumikita nḡ paraáng ipagkakatubig nḡ kaniyang pátubigan, at ang mḡa may arì'y hindí lamang sa nagiimbot sa mḡa manggagawâ nḡ kung anóanó, kundí tayo'y pinapagbabaka pa nḡâ. Karaniwan sa manḡanḡalakal ang humanap nḡ mapagbibilhán nḡ kaniyang kalakal, sa mataás na halaga, hanga't maáari, at ang bawâ't máximili nama'y bumilí, sa mababang halagá. ¿Anong nangyayari? Ang mḡa may-ari, mḡa maypagawàan, mḡa manḡanḡalakal na lalòng mayayaman, sapagka't sila'y mayroong mḡa salapí upang ipagtatag nḡ sariling pagawàan nḡ gayó't ganito, ó ibilí kayâ nḡ sa pakyawan, upang magkaroon nḡ sariling mḡa mákina, upang masamantalá ang mḡa takbó nḡ halagahan sa baraka, at upang maantay ang panahong lalòng mabuti sa pagbibilí, ó hangang sa maipagbili yaón pagkaraan nḡ ilang araw, ay natatapos ito sa mḡa pagtutuós at mḡa pagkahapay nḡ mḡa maliliít na may-ari, at mahihinang manḡanḡalakal, na ang mḡa ito'y sa kamay at kamay, ay nanḡauuwí sa karukhaán, at sila ó ang mḡa anak nila'y waláng ibang kapapatunḡuhan, kundí ang mag paupá. Ganyan (at iya'y nakikita halos sa arawaraw), ang mḡa mahihinang may-ari na magisang gumagawâ, ó may ilang kamanḡgagawâ, sa maliliít nilang pagawàan, pagkaraan nḡ isang mahigpit na pakikitunggalí, ay magpipinid na nḡ kanilang pagawàan, at tutungong magpapaupá sa malalaking pagawàan; ang mḡa maliliit na may-ari, na halos hindí makapagbayad nḡ mḡa buwis, ay magbibili nḡ kanilang mḡa bahay ó lupà sa mḡa malalaking may arì, at gayón na nḡ gayón; sa makatuwid, kung ang isang may-ari na may magandang pusò ay may nasang magpariwasâ sa kaniyang mḡa manggagawâ, ay waláng magagawâ maliban sa makibaka nḡ waláng tagal sa kaniyang mḡa kalabang malalaking may arì, at mamaya'y ang pagkahapay na niya.

Sa kabiláng dakó, ang mḡa manggagawâ, dahil sa kagutuman, ay nanḡagpapaligsahan sa paghahanap-búhay, at sapagka't napakarami ang mḡa bisig kay sa mḡa gagawín (hindí dahil sa waláng magagawâ, kundí dahil sa ang mḡa may pagawàan ay nanḡagiimpid sa pagpapagawâ), ay sáplitang sila'y manḡagaagawán nḡ tinapay sa kanikanilang bibig, at kung kayó'y gumagawâ upang makakita nḡ dalawa, ay nariyan naman ang ibá, makakita lamang ay kahit na isa.

Sa ganito'y lahat nḡ pagkasulong ay nagiging kasawián. Sa halimbawâ, may nalikhâ nḡayong isang bagong mákina, mamaya'y mawawalán na nḡ gáwain ang maraming manggagawâ. Sapagka't sila'y waláng kinikita, ay walâ ring ipamimili sa pamumuhay, at sa gayó'y nakasasamá rin sa mḡa manggagawâ sa ibang pagawàan, na búkas ó makalawa'y manḡababawas din. Sa Amerika'y marami ang natatamnáng lupà, at marami ang naáaning grano. Ang mḡa may-ari, na waláng kabahabahalà sa nauubos ó panḡanḡailanḡang nḡ mga tao rito, at sa imbot na makinabang nḡ malaki sa pagbibili, ay ipinadadala ang grano sa Europa. Ang halagá nḡ grano rito'y pilit bábabâ; nḡuni't sa lugal na makabuti ang bagay na ito sa mḡa dukhá, ay lalòng nakasasamá, sapagka't sa pagkamasid nḡ mḡa mayari na ang kanilang grano'y nagagahis nḡ sa Amerika, ay hindí muna magpapatanim sa kanilang mḡa bukirín, at kung palarin ma'y yaón na lamang malusoglusog, at dahil dito, marami sa mḡa magbubukíd ang nanḡawawalán nḡ gáwain. Ang halagá nḡ grano'y mababâ, at siyang totoó; nḡuni't ang mḡa dukhá'y dí man makakita nḡ halagáng yaón na sukat ipang bili.

Hosé.—Nḡayo'y nauunawàan ko na. Nabalitáan kong áayaw nḡâ nilang papasukin dito ang mḡa grano nḡ taga-ibang lupà, at sa gayó'y nasasabi kong isang malaking kabalasikan ang dí pagtanggap sa awà nḡ Diyos. Akalà ko'y ninanais nḡ mḡa ginoó na mamatay nḡ gutom ang bayan; nḡuni't nḡayon ko natalos na sila'y nanḡasa matuwid.

Horhe.—Hindi, pò, hindí, pò, sa gayón; sapagka't kung ang grano nḡ Amerika'y hindí nakararating, ay lalò pò namang masamá, sa isang dakó. Kapag ang mḡa may-ari'y walâ nang kapanḡagaw na taga-ibang lupà, sila'y makapagbibili sa anó mang taás na halagá nḡ kanilang kalakal, at...

Hosé.—¿At anó?

Horhe.—¿At anó pò? Tila naipahayag ko na sa inyo; kailanḡang mápasakamay nḡ lahat ang mḡa bagay na dapat pakinabanḡang nḡ lahat. Sa makatuwid, samantalang maraming nagagawâ ó naáni, ay lalò tayong maginhawa. Kung

may málikhâng isang bagong mákina, tayo'y makagagawâ n̄ marami, ó kauntí, alinsunod sa panġanġailanġan, at kung sa gayóng bayan, halimbawâ, ay masaganâ ang grano, at sa atin ay makapagpadalâ, tayo nama'y makapagpadalâ rin sa kanila n̄ sa ati'y lumalabis, at ito ang kagalinġan n̄ lahat.

Hosé.—Isang bagay muna... ¿At kung tayo'y makibahagi sa m̄ga may-ari? Sila'y ang kanilang m̄ga lupa at puhunan, tayo'y ang paggawâ, at pagkatapos ay ating pagbahaginin ang maáani; ¿anó kayâ sa palagay mo?

Horhe.—Ang unang masasabi ko sa inyo ay ito: na kung may hanġad kayó sa pakikibahagi, ay hindí naman papayag ang m̄ga panġinoón. Waláng salang dí natin dáraanín sa lakas, at gayón na lamang ang ating mapupuhunan upang sila'y mapilit na mamahagi, na sa kanila'y pará ring kinuha ang lahat. Kasakdala'y isang bagay na totoóng kailanġan, ¿sa anó't dáraanín pa ang m̄ga bagay na ito sa pakalákalahatí, upang mapabayàng manatili ang isang panuntunang pagtutulot makapaghari ang kalinsilán at panglulupig na ninigil n̄ pagdami n̄ bilang n̄ m̄ga nagagawâ at naáani n̄ lahat?

At sakâ, ¿anóng matuwid n̄ ílang m̄ga tao, na kahì't hindí gumawâ, ay babahagi n̄ kalahatí sa magagawâ n̄ m̄ga manggagawâ? Gaya n̄ nasabi ko na sa inyo, na hindí lamang maibibigay natin sa m̄ga panġinoón ang kalahatí n̄ bunġa n̄ ating m̄ga nagagawâ, kundí ang lahat na'y magkukulang pa sa dapat mangyari; sapagka't samantalang umiiral ang pagmamay-ari n̄ tao ay pigíl na pigíl ang bunġa n̄ paggawâ at labás sa kagalingan n̄ bawâ't tao, dahil sa pagpapanġagawán at kakulanġan n̄ ayos; kayâ n̄ġá't kakauntí ang naibubunġa n̄ paggawâ kay sa mangyayari, na kung ang paggawâ'y maganap n̄ lahat at sa pamamatnubay n̄ kagalinġan n̄ lahat na gumagawâ at nanġanġailanġan. Gaya rin n̄ pagbuhat n̄ isang mabigat: isang daán mang katao at dí magkakatuwang na mabuti ay hindí mak-abubuhat; subali, kahì't tatatlo ó ápat lamang, at magkakasabáysabáy ang m̄ga kilos, ang kanilang m̄ga lakas, ay madalíng mabubuhat yaón at maitataás. Kung ang isang tao'y magnanasàng gumawâ n̄ isang karayom, kahì't isang oras ay maáaring dí siya makayari; dátapuwâ't kapag sampû kataong tulongtulog, ay libolibo na ang mayayari sa arawaraw. At gaanó kayâ ang mapapalâ sa bawâ't málikhâng m̄ga bagong mákina, sa bawâ't panġanġailanġang ang gáwâ'y maganap n̄ lahat, kapag ang m̄ga bagong pagsulong n̄ katauha'y gaya n̄ minimithí nating mápatunġo sa kapakinabanġán n̄ lahat!

Sa bagay na ito'y nais kong magpaliwanag ukol sa isang matuwid na lagíng isinasabad sa amin.

Ang m̄ga ekonomista (mga taong bayád ó hindí man, na naguugnayug nay, sa n̄galan n̄ dunong, n̄ m̄ga kabulánan at katakatâ, upang maipakilala na ang m̄ga ginoó'y may karapatáng mabúhay sa pawis n̄ ibá) at ang ibá pang m̄ga pantas, ay nagpaparirala na ang karukhaá'y hindí tunay na gawâ n̄ pagkamaimbutin n̄ m̄ga may-ari, kundí dahil sa hindí nakasasapat sa lahat ang ibinubunġa n̄ paggawâ. Sinasabi ito, upang paniwaláan na waláng may salang sino man niyang karukhaán, at sa gayo'y waláng sanhí ni katuwiran upang ipagbalikuwas ang m̄ga anák-pawis.

Sukat na sa *talaga n̄ Diyos* n̄ m̄ga kura, kayó'y napapapanatili nilang lagi sa pagkamasunurin at yukó; ang m̄ga ekonomista nama'y, sa batas n̄ kalikasán. Huwag kayóng maniwalâ. Kung sa bagay, tunay n̄ġâ, na ang m̄ga bunġa n̄ paggawâ n̄gayon na tinatamasa n̄ ílan, ay hindí sapat upang mabigyan n̄ mabuti at masaganàng búhay ang lahat; dátapuwâ, ito'y kamalián n̄ umiiral n̄gayong panuntunan sa pagsasamahán n̄ m̄ga tao, sapagka't ang m̄ga may-ari ay waláng kaalaalala sa kagalinġang panglahat, kayâ't ang ipinagagawâ nila'y yaón lamang inaakalang katamtaman sa sarisarili, at upang huwág makapagbabâ n̄ halagá sa kalakal, ay madalas mangyari ang pagpapatapon ó pagpapasirâ nila n̄ m̄ga bagay na yari na. Sa makatuwid, ay maliwanag ninyong makikita na samantalá nilang sinasangkalan ang kakulanġán ó kauntián n̄ bunġa n̄ paggawâ, ay pipababayán naman nila ang dami n̄ naglalaparang m̄ga lupàng hindí natatamnán at ang dami n̄ m̄ga manggagawàng waláng gáwâin.

Subali, sa bagay na ito'y kanilang itinutugon, na kasakdala'y matamnán ang lahat ng m̄ga lupa at ang lahat n̄ m̄ga tao'y manġagsigawâ, alinsunod sa lalòng pinakamabuting panuntunan n̄ tao, ang karukhaá'y mananatili ring ka paris n̄ dati, at sa dahiláng ang m̄ga ánihin sa lupà'y natataninġan at ang m̄ga pagaanák n̄ m̄ga tao'y hindí, ay maáaring dapasin natin ang isang kalagayang kalunoslunos, na ang pagaani'y maging maramot at panakanakâ, samantalá ang tao'y paramí n̄ parami, na siyang sanhí n̄ kamahalan n̄ lahat na kailanġan. Kayâ't naimamatuwid na ang tanġing lunas sa m̄ga masasamang sakít n̄ katauhan ay nauuwí sa ganito, na ang m̄ga dukhá'y huwág magáanák, kayâ'y maukol na lamang ang pagaanák n̄ tao sa nanġakakakaya.

Tungkol sa haharapín, ay marami ang masasabi sa bagay na pinaguusapan. May nakikipagtalò riyan, at may pinanghahawakan din namang matitibay na matuwid, na ang pagdami n̄ tao ay talagang may tining sa kalikasán, kayâ't dí na kailanġan ang paggamit n̄ m̄ga pang patunaw, na buòng kusà ó dí man. Anaki ang m̄ga pagkasany n̄ m̄ga lahi, ang pagsulong na lalò n̄ m̄ga katalinuhan, ang paglayâ n̄ m̄ga babayi at ang pagunlad n̄ kaginhawahan,

ay nakapipigil ó nakababawas sa katutubòng pagaanák n̄g tao. N̄guni't ang m̄ga bagay na ito'y walàng anó mang kabuluhán sa pinaguusapan tungkol sa karukhaán.

Hindi súliranin n̄gayon ang pagdami n̄g tao, kundí ang pagaayos sa katauhan; kayâ't ang gamot tungkol sa pagaanák ay hindi nakalulunang n̄g anó man.

Sa katunaya'y nariyan ang m̄ga bayang naglalaparan ang m̄ga lupà at ang tao'y kakauntí, na masahol pa kapag nagkataón kay sa ibang bayang ang tao'y makapal. Kasakdala'y nakapipigil ang pagmamay-arí n̄g ílan, ang bun̄ga n̄g paggawâ n̄gayó'y marami kay sa pagdami n̄g tao. Ang paguntí n̄g bilang na ibinubun̄ga n̄g karukhaán ay dahil sa kasaganàan n̄g nagagawâ, alinsunod sa kayâ n̄g naibibili n̄g māga dukhâ. Masdán ninyó, sa halimbawâ, ang m̄ga manggagawàng naglalakaran na walàng m̄ga gáwain, samantalang ang m̄ga tingala'y punôngpunô n̄g m̄ga bagay na yari nila na walâ nang makábili. Ang m̄ga lupàng datihang tinatamnán at dí na patatamnán, ay mulíng magiging gubat. Dahil sa kasaganàan n̄g grano at pagbabâ n̄g m̄ga halagá, ang m̄ga may-arí ay hindi muna magpapatanim, at dí maálaala na kung ang kaniyang m̄ga magbubukíd ay mawawalán n̄g gáwain ó mamamatay n̄g gútom.

Kinakailan̄gan ngàng máuna ang pagbabagong ayos sa katauhan, tamnán ang lahat n̄g lupà, ayusin ang bun̄ga n̄g paggawâ, at gayón din ang sa mauubos n̄g tao, sa ikagagaling n̄g lahat; bayàngang malayà ang párang sa hakbang n̄g m̄ga bagong tuklas at matutuklasan pa n̄g pagkasulong n̄g panahon, pan̄gasiwàan ang malalaking bahagi n̄g mundó na halos dí napapakinaban̄gan, ó hindi pa ngàng lubos, at kung matapos ito, sakalìng sa ilalim n̄g matitibay na pamamaraán, ay walàng mangyari at makitang makapal din ang pagdami n̄g tao kay sa bun̄ga n̄g paggawâ, sa makatuwid, sakâ na mapagiisipan n̄g m̄ga tao sa panahong ito, kung páano ang mabuting pagtatadhanà sa pagaanák n̄g tao. N̄guni't ang pagtatadhanang ito'y marapat ipatupad sa lahat, na walàng matatan̄gìng mapapalad na ílan ang bilang, na sa dí pa kasiyaháng lubos na mabúhay sa pawis n̄g ibá, ay ninanais pa mandin na sila lamang ang magkaroon n̄g walàng taning na karapatán tungkol sa pagaanák. Sa isang dako, samantalang mayroong m̄ga maralítâ, ay siyang tandá na yaó'y hindi matatadhanàan kailan man, kasakdala'y dahil sa walâ na silang ibang kaaliwán sa hirap, kundí ang lumaspang n̄g matatamis na pulot n̄g pagibigan, kasakdala'y dahil sa dí nila maisip ang kakulangan n̄g bun̄ga n̄g paggawâ, baga ma't nakikita n̄g kanilang m̄ga matá ang tunay na sanhî, tulad n̄g nauukol sa halimaw, na inaangkin pa n̄g pan̄ginoón. Hanga't may nasasawí ay lalòng dí mapanatag ang búkas, at lalò pang totoó, yao'y walàng nailalaán ni mapagtamanán. Kapag ang lahat ay arí na n̄g lahat, at ang lahat ay gumagawâ n̄g pantaypantay, ay sakâ pa lamang makapagtatadhanà ang m̄ga tao n̄g buòng loob sa katauhan n̄g inaakalàng nararapat, higit sa maiaatas n̄g alin mang kapangyarihan n̄g tao, sa pamamagitan n̄g lakas.

N̄guni't pagbalikan pò natin ang nauukol sa pagbabahaginan n̄g bun̄ga n̄g paggawâ n̄g isang may-arí at n̄g isang manggagawâ: ¿anóng inyong maibibigay doón sa hindi nangagsisigawâ? Ang m̄ga may-arí, samantalang may-arí, ay hindi mapipilit na kumuha n̄g taong hindi nila kailan̄gan.

Ang panuntunang ito na tinatawag na *participación*, pakikisamá, ay minagaling noóng araw upang masaka ang m̄ga párang n̄g naglalaparang bahagi n̄g lupà sa katimugan n̄g Europa, at hanga n̄gayon pa man, sa ilang bahagi n̄g Italia, gaya n̄g sa Toscana. N̄guni't untiuntíng lumilipas at lilipas bangang sa Toscana ang panuntunang yaón, sapagka't ang m̄ga may-arí ay lalòng nakikinabang sa pagpapagawâ, sa pamamagitan n̄g aráw. N̄gayon, bukod sa tulong n̄g m̄ga mákina, sa tulong n̄g dunong-pagsasaka, at sa m̄ga aning nagbubuhay sa ibang lupaín, ang pagpapagawâ n̄g aráw sa m̄ga manggagawâ, ay isang malaking kailan̄gan pará sa m̄ga may-arí, at ang hindi sumunod agad sa ganitong pamamaraán, ay mahuhulog sa pan̄gun̄gulugi, gawa n̄g m̄ga pagpapan̄gagawán sa kalakal.

Sa kabuuán, upang dí pálawig na lalò, kung magpapatuloy ang umiiral na panuntunan, ay sasapitin ang m̄ga sumusunod na bagay: na ang m̄ga arí ay lalòng mahulog arawaraw sa kamay n̄g ílan, at ang m̄ga manggagawâ'y lalòng palabuyin sa lansan̄gan n̄g m̄ga mákina at n̄g lalòng matuling paraán sa paggawâ. Sa ganyang paraán, magkakaroon tayo n̄g ilang ginoóng may-arí n̄g daigdig: kauntíng manggagawàng sapat magamit sa m̄ga mákina, at kauntíng alilà at kawal na makapaglilingkod upang makapagtangol sa m̄ga ginoó. Ang bayang manggagawâ'y mamamatay n̄g gútom, ó mabubuhay sa panghihin̄gí n̄g limós. At nagsisimulâ na ang malungkot na bagay na ito. Ang m̄ga mumuntíng págawàan ó pinagkakabuhayan ay pumapanaw; ang dami n̄g m̄ga manggagawàng walàng pinapasukan ay lalòng dumarami, at ang m̄ga ginoó sa takót ó sa awâ sa m̄ga namamatay n̄g gútom, ay naghahandâ n̄g m̄ga murang pagkain at ibá pang tinatawag na kawang-gawâ.

Kung hindi nais n̄g bayan na siya'y makitang magpalimós n̄g isang pingang sopas sa pintúan n̄g m̄ga ginoó ó n̄g munisipio, gaya n̄g nakita na sa pintúan n̄g m̄ga kombento, ay walàng ibang lunas, kundí íisa: kuni't pan̄gasiwàan niya ang m̄ga lupà't m̄ga mákina, at gumawâ n̄g nauukol sa kaniyang kapakinaban̄gan.

Hosé.—Nġuni't kung ang pámahalaá'y gumawâ nġ mġa batás na makapipilit sa mġa ginoó, upang dí makapagpahirap sa mġa taong dukhá?

Horhe.—Yaón at yaón din pò. Ang pámahalaá'y binubuô nġ mġa ginoó, at dí mapagaalinlanġanan, na ang mġa ito'y hindí makapaglalagdâ nġ mġa batás na malalaban sa kanila. At kung dumating ang kaayaayang araw na ang mġa dukhá'y makapamahala, ¿sa anó't gaganapin ang mġa bagay sa pakalákalahatí, upang mapabayaán ang isang lakas sa mġa ginoó, at nang sa kabilâ nitó, sa untúntí'y mulí tayong maalipin nila? Sapagka't inyo nang natatalos, kailan man, na ang mġa dukhá'y maáaring mamahala sa isang sandalí, samantalang naghihimagikan, dátapuwâ't pagkatapos, ay mġa mayayamang ginoó rin ang nakapaghaharì. Kayâ't kung sa sangdalíng mapalad ay mapasa atin ang mġa lakas, ay alisin natin agad ang mġa pagaarì sa mayayaman, at sa gayo'y mawawalán na ang mġa ito nġ ka paraanán upang maibalik ang mġa bagay sa pinanggalingán.

Hosé.—Nakuró ko na. Kinakailangang gumawâ nġ isang mabuting *repúblika*. Lahat ay pantaypantay, at sakâ, kung sino ang gumawâ ay siyang kumain, at ang hindí, ay magkamót nġ tiyan... Ang dinaramdam ko, akó'y matandâ na. Maligaya kayóng mġa kabataán na makakamalas nġ maligayang panahon.

Horhe.—Dahandahan kayó, matandang kaibigan. Pinagkakamalan ninyó ang *repúblika* sa himagsikang panglahat; at sa makatatalos nġ inyong ibig sabihin ay mayroón kayóng lubos na matuwid. Nġuni't namamalí kayó nġ pagbibigkas, sapagka't ang repúblika'y hindí nagkakahulugan nġ gaya nġ inyong pagkatalos. Itanim ninyó sa alaala, na ang repúblika ay isang pámahalaán na gaya rin nġ sa nġayon, maliban sa lugal nġ hari ay presidente, ó kung walâ nito, ay buóng namamahala ang mġa ministro. Kapag waláng hari, ang pámahalaán ay tinatawag na repúblika, kahit siya magkaroon nġ mġa inkisision, mġa pahirap, mġa pangaalipin. Kung sa kabilâ nitó'y ibigin ninyó ang repúblika, gaya nġ ibig nilang gawín sa Italia, sa pagaalis nġ hari ay maidaragdag ninyó ang sumusunod: na ang dalawang kapulungán, ay maging isa lamang, ito'y ang sa mġa diputado.

At walâ na, sapagka't ang ibá pa, gaya sa halimbawâ, nġ pagaalis nġ mġa kawal, pagbabawas nġ mġa pasaning-bayan, pagkakaroon nġ maraming páaralan, pagtatankilik sa mġa mahihirap, ay pawàng mġa pangakòng napapakò, kung hindí ibig nġ mġa diputado. Tungkol sa manġanġakò'y hindí kailanġang ito'y maging republikano, sapagka't nġayon man, kapag pinakapipita nġ mġa kandidato na sila'y manġahalal, ay ipinanġangakò ang lahat, at kapag nanġahalal na, makita ka man, ay walâ nang máalaala.

Bukod sa roó'y pawàng bunġanġa lamang, samantalang may mayayaman at mġa mahihirap, ay talagang nasa paguutós ang mayayaman. Maging repúblika ó kaharián man, kung ang pátakara'y mababatay sa mġa pagmamayarí nġ tao, ay waláng maiiba sa pagsasamahán, kundí yaón at yaón din. Ang mġa pagpapanġagaw ay siyang makapaghaharì tungkol sa mġa kalakal; ang mġa pagaarì'y mahuhulog sa ílang kamay; ang mġa mákina'y maipapalit sa maraming manggagawâ, at ang bayang mahirap ay gaya nġ nabangit ko na sa inyo, na mamamátay nġ gútom ó manghihinġi nġ limós.

At sakâ, subók na natin. Marami nang Repúblika ang namalas, at gayón din ang nakikita pa, na masasabing walâ ni anó mang nagagawáng kagalingán sa bayan.

Hosé.—¡Aba't anóng narinig ko sa iyo! ¡at ang paniniwalâ ko pa naman sa repúblika'y ang dapat nating asaling pagpapantaypantay nġ lahat!

Horhe.—Gayón nġa ang sinasabi nġ mġa republikano, na buhat sa ganitong mġa matuwid. Sa repúblika, anilá, ang mġa diputadong naglalagdâ nġ mġa kautusán, ay pawàng halal nġ bayan; kayâ't kung ang bayan ay dí nasisiyahan sa kanila, ay naghahalal naman nġ ibá, at sa gayóng paraá'y naáayos ang lahat; sapagka't ang mġa mahihirap ay siyang pinakamaraming bumubuô nġ bayan, sa makatuwid, ay sila ang nakapaguutos. Dátapuwâ't ang totoó, ang nangyayari'y lubhâng kaibá. Ang mġa mahihirap, palibhasà'y mahihirap nġa, na may kamangmanġán at pagkamapaniwalaín, ay naghahalal alinsunod sa kaibigán nġ mġa kura at nġ kanilang mġa panġinoón, at gayón nġa ang nangyayari, hangang sa mátamó nġ mġa tusong yaón ang kasarinlán sa pamumuhay at ang iniaatas nġ maliwanag na pagiimbot tungkol sa sarili nilang pagkabuhay.

Kung tayong dalawa'y nagkapalad na makapaghanap buhay nġ malakílakí at maganap ang ating pagkatuto, ay maáaring magkaroon tayo nġ ganap na kayâ upang matangkilik ang ating pamumuhay at gayón din nġ lakas na maipaghihigantí laban sa mġa may-ari; nġuni't sa bayang manggagawâ ay hindí makaáasa, samantalang ganyan ang kaniyang anyó. Ang halala'y dí maitutulad sa himagsikan, na ang isang matapang at matalinong lalaki, ay nakakatiimbang nġ sangdaáng matatakutín, at nakahihikayat pa nġ marami, na kung sa kanikanilang sarili lamang ay dí makakaisip na maglabán. Sa harap nġ halalan ay ibá. Dito'y mahalagá ang bilang, at samantalang nariyan ang mġa

kura, mġa panġinoón at pámahalaán, ang bilang na iya'y sa mġa kura, na siyang nakaáalam sa impiyerno at paraiso; sa mġa panġinoón, na nagbibigay ó umaagaw nġ tinapay sa bala na, at sa pámahalaán, na may lakas nġ mġa pulés upang maipanindak at mġa katungkulan upang maipanggahasa.

Sa isang salitâ, hanga nġayon, ang pinakamalaking bahagi nġ mġa manghahalal ay pawàng mġa marálitâ, at gayón ma'y ¿anóng ginagawâ nila kung naghahalalan? ¿inihahalal kayâ ang kapuwâ nilang mahihirap na nagnanasàng magtanggol, at nakatatalos nġ kanilang mġa lihim sa pamumuhay?

Hosé.—Iya'y talastas na nġ lahat. Nagtatanong sila sa panġinoón kung kanino boboto, at siya namang ginaganap, sapagka't kung hindí gayón, sila'y mangapapalayas.

Horhe.—Nakita na ninyó. ¿Anong inyong maántay sa halalang-bayan na ginaganap nġayon? Ipadadala nġ bayan ang mġa ginoó sa Kapulungán, at ang mġa ginoóng ito'y siya namang nakaáalam upang mapapanatili ang bayan sa kamangmanġán at pagkaalipin, gaya nġ sa kasalukuyan. Kapag sa repúblika'y hindí masusunod ang mġa malí nilang pita, ay bahalâ na ang lakas na kanilang hawak upang magpausad sa lahat.

Kayâ nġâ't walâ nang lunas maliban sa isa: kunin sa mġa ginoó ang mġa pag-aari, upang ibigay na lahat sa bayan. Kapag natatantô nġ bayan na ang lahat na'y kaniya, at nasa kaniya nang pananagot ang hingil sa kaayusan, alangalang sa ika papanatag niya, makikita ninyó't siya'y matututong gumamit nġ kayamanan at gayón din nġ sa pagiiimpok.

Hosé.—¿Mangyari pa! Dátapuwâ't hindí alám nġ mġa magbubukíd ang tunay na kahulugán nġ repúblika, na tulad bagá nġ iyong paliwanag. Totoóng napakalayo nġayon ko lamang napagunawâ na yaóng tinatawag naming repúblika ay waláng ibá, kundí ang sosialismong sinasabi mo. ¿Nġuni't hindí kayâ tayo makapagpapatuloy sa pamamagitan nġ repúblika? ;Waláng halaga ang pamagat! Ang kailanġa'y maganap ang mġa bagay kung páano ang nararapat.

Hosé.—Tamâ ang inyong sinasabi; nġuni't may malaki pong panġanib. Kung ang baya'y maniwala nġ maniwala na ang repúblika ay isang bagay na magaling parâ sa kaniya, pagdatíng nġ araw na siya'y dí na makabatâ at gumawâ nġ himagsikan, ang mġa republikano'y dalidaling magagalak sa pagtuturing na: kayó'y makapananahimik na sa inyong mġa dampâ, at isipin ninyó nġayon ang paghahalal nġ mġa diputado, sapagka't siyang makaáayos nġ lahat.

Ang bayang mapaniwalaín, na gaya nġ dati, ay magsasálong nġ mġa baríl at magkakasiya na lamang sa mġa awitan, tugtugan at paggagalak. Samantalang lahat nġ mġa ginoó nama'y magrerepublikano; pipilitin, sa pakunuarí, ang kanilang pusó'y maging ari nġ bayan; mamimigay nġ kauntíng salapí, nġ kauntíng alak at gagawa nġ mġa pagdiriwang; magbabayad nġ mabutíbutí sa mġa manggagawâ, at sila'y pahahalal na manggaging diputado, upang mapasakanila rin ang kapangyarihan. Sa kabilâ nitó, sa untúntí, babayâang maparam ang siguwá, sakâ maghahandâ nġ mġa lakas na pangtanikalâ sa bayan, at darating ang araw na magsisisi ito; sapagka't siya'y nakapagbuhos nġ dugô parâ sa ibá, samantala ang kaniyang pamumuhay ay masahol pa kay sa dati.

Sapagka't maminsanminsang ang baya'y naghihimagsik at nagtatagumpay naman, kailanġang sa mġa sumandalíng ito'y matutong magsamantalá rin at pang maisagawâ agad ang sosyalismo. Huwag makinig sa anó mang panġakò, kunin agad ang mġa kayamanan, ang mġa bahay, ang mġa lupâ at mġa págawâan. Ang magsalitâ nġ sa repúblika'y dapat ipalagay at kilanlín na parang kaaway, at kung hindí'y muling mangyari ang katulad nġ sa 59 at 60.

Kakauntí ang halagá nġ mġa salitâ, anaki; nġuni't sa pamamagitan nġ salitâ, kayâ nila nabibirò at nadadayâ ang bayan.

Hosé.—May katuwiran ka; kung makáilan na nġâ tayong mangġaulól. kailanġang pakabuksan nating mabuti ang mġa matá, nang hindí tayo mangġaulit.

Nġuni't kinakailanġan ding magkaroón nġ isang pámahalaán. Kung walâ nang isang makapaguutos ¿sa páano lalakad ang mġa bagaybagay?

Horhe.—¿At bakit sila ang maguutos sa atin? ¿at tayo pò ba'y hindí makapagaayos nġ alinsunod sa ating mġa pagkabuhay?

Kailan man, ang isang naguutos ay nagiimbot ukol sa kaniyang kaluwagán at pagkabuhay, at maging sa kamangmanġán man ó sa kasamán, ay nakapagtataksil din sa bayan. Ang kapangyarihan ay naka pagpapahamak sa lalòng mababait. Sakâ, kinakailanġan na ang mġa tao'y huwág nang matulad sa isang kawan nġ mġa tupa, at nang sila'y makapagisíp at magkadamdamin sa pamamagitan nġ kanilang mġa dangal at lakas. Iyan ang panġunahin naming matuwid, kayâ dí namin ibig na kami'y pagutusan pa. Ang paguutos nġ isa ay nakapagtuturò sa ibá nġ pagmamasunurin, kayâ't kasakdala'y magkaroon tayo nġ isang mabuting pámahalaán, ito'y lalòng magiging magahasâ at lalòng pasláng kay sa isang pamahalaáng masamá; sa loob nġ kaniyang pamamahala, ó nġ mġa sumusunod na kahalili niya

ay tila napakagaán pang hagkisín ang kalagayan n̄ bayan kay sa mabawì ang bunḡang natutuklasan noón, na siyang ikabubuhay na mulí n̄ m̄ga pagtatanḡitanḡi at pangaalipin.

Upang maturúan ang bayan n̄ ukol sa kalayàan at paggamit n̄ kaniyang m̄ga karapatán, kailanḡang siya'y bayàang magisa, bayàan siyang managot n̄ kaniyang gáwain, maging sa mabuti't maging sa masamá. Walang salang may magagawáng masamá ang iba, at marahil ay napakalimit pa, dátapuwá't sa m̄ga hirap na daranasin ay matatantó n̄ bayan na siya'y nagkamalí, at sa ganito'y magpapanibagong landas, gayóng ang nagagawang masamá n̄ isang bayang pabayâ ay walá ni sa ikasanglibong bahagi n̄ sa lalòng mabuting pámahalaán. Upang matutong lumakad ang isang batà, kailanḡang siya'y palakaring magisa at huwág sisindakin sa m̄ga pagkadapâ at pagkatisod na karaniwan.

Hosé.—Siya n̄gâ; n̄guni't upang makalakad ang batà ay nanḡanḡailanḡan muna n̄ lakas ang m̄ga hità, ó kung dili kayâ'y nararapat munang manatili sa m̄ga bisig n̄ Iná.

Horhe.—Siya pòng totoó; n̄guni't ang m̄ga pámahalaá'y hindi maihahambing sa isang Ina, sapagka't ang m̄ga yao'y hindi nakapagpapaghinawa ni nakapagbibigay lakas sa isang bayan. Napakatumbalik. Ang lahat n̄ m̄ga pagkasulong n̄ tao ay natutupad halos sa tuwítuwí na, kahi't sa ilalim n̄ bigat n̄ m̄ga pámahalaán. Walang ginagawí ang m̄ga ito kundí batasín ang lahat n̄ inaakalàng kailanḡan at niloloob, kung minsan, n̄ karamihan, bago mahalúan n̄ m̄ga diwàng pananakóp ó panḡanḡalakal. May m̄ga bayang nanḡunḡuna at dili sa pagkasulong; subalì, sa alin mang panahon n̄ kabihasnán, kahi't na n̄ sa unanguna pa, ang maititingin n̄ isang bayan sa tunay na m̄ga karapatán at kabuhayan niya ay dí magagawâ n̄ alin mang pámahalaáng nanḡanḡasiwa sa kaniyâ.

Inaakalà ninyó, alinsunod sa masid ko, na ang pámahalaá'y binubuò n̄ m̄ga taong matatalino at may m̄ga kayâ. Ito po'y walang katotohanan, sapagka't ang totoó, lahat n̄ pámahalaán ay binubuò, sa tiyakan, ó sa pamamagitan n̄ m̄ga kinatawán, n̄ m̄ga lalòng mapipilak. At kasakdala'y gaya na n̄ inyong pagkatalos. ¿Sa akalà ba ninyó, ang m̄ga taong matatalino ay magpapakabait, dahil sa hawak nilang kapangyarihan? Yaóng lalòng may m̄ga kayâ ay napagigitná n̄gâ sa bayan, ginagamit ang dunong sa ikagagaling n̄ bayan at lagìng alinsunod sa m̄ga kasiglahán nito. N̄guni't kapag sila'y na sa pámahalaán na; kapag dí na nila naaalumana ang m̄ga kailanḡanín n̄ bayan; kapag naántala na sila sa m̄ga bunḡa n̄ polítika, ó kayâ'y sa imbot nilang maipagtangol na ang kapangyarihan, higit sa m̄ga karapatán at tunay na kailanḡan n̄ pagsasamahán; kapag sila'y naging mangagahasà na, sa kakulanḡan n̄ sariling siglá at kagandahang loob; kapag sila'y natagtag na sa hanay n̄ kasiglahan at sila'y napalipat sa bilang n̄ m̄ga taong may katanḡian, upang makapaglagdá n̄ m̄ga batás ó kautusán tungkol sa m̄ga bagay na dí man nila natatalos nang bago sila manḡagkatungkol; ang lalòng mabubutit may ganap na kayang naturan, ay magiiba na n̄ uri, sa pagaakalàng sila'y matataás, at kung makaalaala man sa bayan, ay kung may pinipita na lamang dito at kinakailangan.

Walá n̄gâng ibang nararapat at maaasahan, gaya n̄ magisip tayong m̄ga manggagawâ ukol sa ating m̄ga pagkabuhay. Tayo'y magsimulá muna sa ating kapisanan, at sa ating m̄ga kahanap-buhay, na lubhâ nating nanḡakikilala, at pagkatapos, ay makipagkaisá tayo sa m̄ga manggagawâ sa ibang bayan at ibang m̄ga hanap-buhay, hindi lamang sa Italia, kundí sa buòng mundó; sapagka't ang lahat n̄ tao'y pawàng magkakapatid, at ang kanilang adhikâ'y nagkakahulugan n̄ pag-iibigan at pagtuwanḡan n̄ isa't isa. Hindi pô kayâ gayón din, sa palagay ninyó?

Hosé.—Akó'y nakukuha mo na. N̄guni't sa m̄ga manglalasing, magnanakaw at masamang tao, páano ang pagpaparusa?

Horhe.—Ang una kong maisasagot sa inyo ay ito. Kapag walá nang kaimbihán at kamangmanḡán, ang lahat n̄ yao'y mapaparam na rin. N̄guni't kasakdala'y magkaroon man n̄ manḡisánḡisá, ¿ay dahil kayâ rito manḡanḡailangan tayo n̄ pámahalaán at n̄ m̄ga pulés. ¿Tayo pò kayâ'y kulang pang maglagay n̄ guhit sa sino mang hindi magpitagan sa ibá? Hindi natin sila pipiitin, gaya n̄ pagpaparusa n̄gayon sa m̄ga salarín at walá mang sala; n̄guni't ilalagay natin ang m̄ga ito sa m̄ga kapalagayang hindi mapapanḡanib, at gagawin natin ang m̄ga paraáng ikapagbabalik sa mainam na landasin.

Hosé.—Gayon n̄gâ; kapag naganap na ang sosyalismo, ang lahat ay masisiyahan at maliligaya, at pawàng mapapawi na ang m̄ga kaimbihán, pagtataniman, panibughúan, pagkalugmok sa kahalayan n̄ m̄ga babayi, m̄ga digmáan at kalinsilán.

Horhe.—Aywan ko pò, kung hangang saán ang maáabot na ligaya n̄ katauhan; n̄guni't akó'y umaasa na tayo'y mabubuhay n̄ lalòng mabuti kay sa dati, magiisip tayo n̄ paraáng ikahuhusay at ikabubunsod na lalò sa pagkasulong. At ang m̄ga kagalingá'y dí na mauukol, gaya n̄gayon, sa kapakinanḡán n̄ ílan at sa pananalat n̄ marami, kundí sa kapakinabanḡán na n̄ lahat.

Hosé.—¿Kahimanawari! Nḡuni't ¿kailan pa kayâ mangyayari iyan? Akó'y matandâ na; nḡayong nauunawàan kong ang mundó'y hindí magpapatuloy nḡ tulad sa nḡayon, akó'y namamanglaw na mamatay nḡ hindí ko nasisilip ang isang araw man lamang nḡ katarunḡan.

Horhe.—¿Kung kailan pa? Ito ang hindí ko masabi sa inyo. Iyan pò 'y nasa sa atin din; kung gaano ang pagsisikap nating mabuksan ang mḡa matá nḡ marami, ay lalong mapapadalí ang pagsapit nḡ araw na yaón.

Isang maayos na landas na ang nabuksan at nadaraanán. Nang mḡa kararaáng taón lamang, kapag iniaaral ang sosyalismo, kami'y ipinalalagay diyang mḡa mangmáng, mḡa ulól ó mḡa matatabil; dátapuwâ't nḡayó'y laganap na ang layuning iyan sa marami, at ang mḡa dukhâng datidati'y nagtitiis sa kahirapan ó kung nakapagbabalikuwas ma'y dahil sa kagutuman, kahit walâng kinalaman sa mḡa bagaybagay at sa mḡa lunas nḡ kasamán, na nanatay ó silasila'y nagpapatayan, dahil sa mḡa ginoó; nḡayon, ang buong mundó'y kumikilos na, sila'y nangagkakaisa. At naghihimsik, alangalang sa layuning makalaya sa mḡa panḡinoón at sa mḡa pámahalaán, at dí na umaasa, kundí sa kanilang sariling mḡa lakas na lamang, sapagka't sa wakas, ay kanila nang natantó na ang lahat nḡ mḡa kakamping pinamumunuan nḡ mḡa ginoó'y pawang mḡa kaaway rin.

Pagsikapan natin ang pagpapalaganap sa mḡa sandalíng itong napapanahon; magsamasama tayong lahat na nakakaunawa nḡ súliranin; pagalabin natin ang apóy sa gitná nḡ bayang manggagawa, samantalain natin ang lahat nilang dí kasiyahang loob, mḡa kilusán, at mḡa kaguluhan; magbigay tayo nḡ isang matinding palò yaong mabilis at walâng takottakót, at madalíng madalíng lalagpak sa lupà ang nangagpapalalúang mḡa gusaling-burgés. At siyang pagkatayó nḡ kaharián nḡ kalayàan at nḡ ganap na kaginhawahan.

Hosé.—Magaling; nḡuni't huwág nating malilimot ang isang bagay bago gawín ang anó man. Ang pagkuha nḡ mḡa kayamanan sa mḡa ginoó ay madalíng sabihin; subali't may mḡa kawal, mḡa pulés, *guardia civil*. Nḡayong nagugunitá ko ang mḡa ito, akó'y pinanglalamigán nḡ takót sa mḡa tanikalá at sa bilangúan; ang mḡa kanyón nila'y ginawâ ukol sa bagay na iyan, upang maipagtangol ang mḡa ginoó, at hindí sa anó pa man.

Horhe.—Iya'y talastas na, kaibigan kong mang Hosé, na ang mḡa pulés at ang hukbó ay upandíng makatanikalá sa bayan, at nang mapapanatag ang katahimikan nḡ muḡa ginoó; dátapuwâ't kung sila'y mayroón mang mḡa baríl at kanyón, ay hindí nangangahulugán na ang himagsikan ay gaganapin nḡ walá tayong kaanoanó man sa kamay. Totoóng bihasá tayong mamaríl, at sa pamamagitan nḡ mḡa agap at liksí ay mapagsisikapan natin ang ikapananagumpay. At sakâ may pulburá, may dinamita at ibá pang bagay na nunutok, mḡa bagay na panunog at ibá pang mḡa kagamitán, na kung sa mḡa kamay nḡ pámahalaán ay nagagamit na panalì sa bayan sa kaalipnán, sa mḡa kamay nḡ bayan naman ay magagamit na pangtuklas nḡ kaniyang kalayàan. Ang mḡa panggibâ, mḡa pangmina, mḡa bomba at mḡa panunog, ay pawang panghadlang sa mḡa kawal. Tayo'y hindí mananalangíng mabuti, alalaón bagá'y magamit na kalasag sa bagay na iyan. Dati nang alám na ang himagsikan ay hindí nakukuha sa mḡa binasbasáng tubig at mḡa panalangín.

Unawain ninyó, sa isang dakó, na ang mḡa dukhá'y siyang pinakamarami sa lahat, at kung matatalos nḡ mḡa ito ang mḡa kapakinabanḡán sa sosyalismo, ay táhasang masasabi na walâng lakas na sino man, sa mundó, na makapipilit sa kanilang manatili sa kalagayang tulad sa nḡayon. Tantuín ninyó na ang mḡa dukhá'y yaóng gumagawâ at nakayayari nḡ lahat. Kasakdala'y isang bahagi na lamang sa kanila ang tumigil sa paggawâ, ay walâng salang dí magkakaroon nḡ mḡa pagaagawang-buhay at panghihinà ang kalakaran, na walâng makalulunas kundí himagsikan. Tantuín pa ninyó, na ang mḡa kawal ay pawang mahihirap din, na napipilit lamang nḡ tungkulin upang maniktik at maging mamámatay nḡ tunay nilang mḡa kapatid; sa bahagi'yâ pang pagkaunawa nḡ mḡa banal na layunin, ay pilit nang magigiliw at makakatulong nḡ palihím sa mḡa unang sandalí, at sa hulí'y háyagan nang katulong nḡ bayan. Sa gayo'y mawiwikà ninyó tulóy sa sarili, na ang himagsikan palá'y hindí lubhâng napakahirap, gaya nḡ kung binabantâ pa lamang.

Nararapat matalang lagi sa isip na ang himagsika'y lubós na kailanḡan; nararapat humandang lagi sa pagganap at lumaán sa anó mang mangyayari...; huwág magalinlanḡan na ang bagay na pinaguusapa'y dí mangyayari, sa kusàin at hindí man.

Hosé.—Akó'y nananalig na may matuwid ka sa iyong sinasabi. Dátapuwâ't mayroón din namang nagpaparirala na ang himagsikan ay walâng saysay, at ang lahat nḡ bagay ay tulad din sa mḡa bunḡang nahihinog na kusà. ¿Anó kayâ naman ang maisasagot mo rito?

Horhe.—Dapat pò ninyong matalos na buhat pa nang lumagalaganap ang sosyalismo, at ang mḡa burgés, ó ang mḡa ginoó'y magkaroon nḡ takót sa bagay na ito, ang lahat nḡ paraáng makababago nḡ lakad at makadadayà sa bayan ay siya na nilang pinakaisip. Lahat, patí nḡ mḡa hari..., mandí'y nagpapanggap nang mḡa sosyalista. Maipaubayà

ko na sa inyong pagkukurò, kung anó kayâng urì nḡ sosialismo ang malilikhâ nḡ mḡa ito. Sa sinapupunan man nḡ aming pagsasamahán, sa kasawiáng palad, ay mayroón ding nanḡagsilabas na mḡa taksil, na dahil sa mḡa hibòng naipanglamuyot sa kanila nḡ mḡa burgés, at mḡa sarili pang kapakinabanḡang matatamó, upang maitakuwil ang layon nḡ himagsikan, ay kanilang ipinanḡaral ang *landas nḡ matuwid*, ang mḡa halalan, ang pagtulong sa mḡa pangkatin, na dí umanó'y mḡa kapanalig din, at sa ganitong pamamaraa'y nanḡagkamit sila nḡ luklokan sa piling nḡ mḡa burgés, at nḡayó'y ipinalalagay pang mḡa ulól ang lahat nḡ nagtataguyod nḡ naturang layon. Marami rin naman sa kanila ang nagnanasà nḡ himagsikan; nḡuni't samantala'y... ibig nila munang managing diputado.

Kapag may nagpahayag sa inyo na ang himagsika'y hindi kailanḡan, ó kayâ'y nanguupat lamang na maghalal nḡ mḡa diputado, ó poḡa kagawad-panglahat, ó kayâ'y nḡ pakikianib sa alin mang pangkatin nḡ mḡa burges; kung ang nagsasalitâ'y isang kasama at gaya rin ninyong nagtitigis nḡ pawis, ay pagsikapang mapaliwanagan ang kaniyang isip; nḡuni't kung siya'y isang burgés, ay ipalagay naman ninyong isang tunay na kaaway, at kayó'y magpatuloy sa inyong layunin.

Itigil natin muna ang salitaan. At sakâ na pò tayo magusap nḡ lalòng mahabâhabâ tungkol sa bagay na pinag-u-sapan. Hangang sa muling pagkikita.

Hosé.—Hangang sa mulí, at akó'y ganap na nasisiyahang loob, sapagka't naipaliwanag mo sa akin ang maraming bagay; at nḡayong maliwanagan na akó, marahil, ay hindi na mangyayari sa akin ang kaparis nḡ dati. Hangang sa muling pagkikita.

II

Hosé.—Hintay ka muna. Yamang kitâ'y nagkakapulung din nḡayon, nang dí tayo magkahiwalay nḡ tuyò ang mḡa lalamunan ay uminom katá muna nḡ kauntí, at samantala'y magtatanong pa akó sa iyo nḡ ilang bagay.

Ang lahat nḡ mḡa ipinaliwanag mo sa akin ay napagunawa ko na... māmaya'y pagbubulaybulayin ko, at sakâ akó'y magpapakatibay nḡ pananalig sa sarili. Dátapuwâ't hindi mo naiulat sa akin halos ang mḡa kahulugán nḡ mḡa maseselan na pangunḡusap na malimit kong marinig, kapag ang napaguusapa'y ang bagay na iyan. Yaó'y nakagugulong lubhâ sa aking úlo, palibhasà'y hindi ko nababatid. Sa halimbawà, narinig ko riyan na kayó'y mḡa *komunista, sosyalista, internasionalista, kolektibista, anarkista*, at ibá pa. ¿Maáari bang matalós ko ang mḡa kahúkahulugán nḡ mḡa pangunḡusap na ito, at kung anó naman kayóng tunay?

Horhe.—¡Ah! tumpak pò; nakagawa kayó nḡ magaling sa inyong pagtatanong niyan, sapagka't ang mḡa pangunḡusap ay totoóng kailanḡan upang magkatalusang mabuti nḡ bawà't ibig sabihin nḡ isa't isa. Ang hindi pagkaunawà noón, ay nagiging dahil nḡ mḡa pagkakamali.

Dapat nḡâ ninyong matalastas na ang tinatawag na mḡa *sosyalista* 'y yaóng may mḡa pananalig, na ang kaimbihán ay siyang kaunaunahang sanhi nḡ lahat nḡ samâ sa pagsasamahán nḡ mḡa tao, at hangang hindi napapawi ito, ay hindi rin naman mapaparam ang kamangmangán, ang pangaalipin, ang pagtatanḡitangì sa pamamayan, ang pagkalugmok sa kahalayan nḡ mḡa babayi at ibang mḡa sakít na nakabubulok sa bayan sa lalòng nakapanglulumóng kalagayan, bagama't ang mḡa ito'y hindi pa rin maipapantay halos sa mḡa karukhaáng nagbubuhay sa naturang kaimbihán. Ang mḡa *sosyalista* 'y nananalig na ang sanhi nḡ kaimbihán, ay buhat sa pangyayari na ang lupà at lahat nḡ mḡa pangulung bagay, gaya nḡ mḡa mákina at mḡa kasangkapan sa paggawâ, ay hawak nḡ ílang katao, na siyang may hawak nḡ búhay at kamatayan nḡ mḡa anak-pawis. Ang ílang kataong naturan ay walâng humpáy sa kanilang lagáy na pakikitungali at pakikipangagaw, hindi lamang sa mḡa manggagawang walâng kaanoanó mang pagaari, kundi sa kanikanila rin, upang makahigít ó makakuha sa isa't isa nḡ pagaari. Ang mḡa *sosyalista* 'y nananalig na kapag nawalâ ang pagmamayarí nḡ tao, ó ang sanhi, ay mawawalâ rin agad ang kaimbihán, ó ang bunḡa. Ang pagmamay-aríng ito ay maáari at nararapat mawalâ, sapagka't ang bunḡa nḡ paggawâ at ang pamamahagi nḡ kayamanan, ay nararapat mabatay sa bawà't kabuhayan nḡayon nḡ tao, na walâng anó mang lilingunin sa tinatawag na mḡa karapatáng nátamó, ó kayâ, sa mḡa kaloob na tanḡing kapangyarihang itinututol nḡ mḡa ginoo nḡayon, sa katuwirang ang kanilang mḡa ninunò'y lalòng malalakas ó lalòng mapapalad, ó lalòng mḡa tuso, ó lalòng mḡa banal at masisipag na higit sa ibá.

Gayon nḡâ, tandaán ninyong mabuti; tinatawag na mḡa *sosyalista* ang lahat nḡ nagaadhikâ na ang mḡa kayamana'y mapasalihat nḡ tao, at nagnanasà rin namang mawalâ ang mḡa may-ari at mḡa manggagawâ, mḡa mayayaman ó mḡa mahihirap, mḡa panginoón ó mḡa alagad.

Nang mġa nagdaang taón, ito'y naging kaugalian na. Sukat nang matawag kang *sosialista*, upang ikaw'y pagusigin at pagtanimán nġ mġa ginoó. Minamabuti pa nila ang isang laksang nanatay nġ tao kay sa isang *sosialista*. Subali, gaya na nġa nġ nasabi ko sa inyo, nang makita nġ mġa ginoó at ibig mangaging ginoó, na ang *sosialismo* 'y sumusulong at namumulat na ang mġa matá nġ bayan, kahit anóng hadlang ang kanilang gawing mġa paguusig at mġa pagpalibhasà, ay naisip nila ang pangangailanġang guluhin ang súliranin, upanding sila'y makálinlang na mabuti; marami sa kanila ang nangagsisipagpanggap na sila'y *sosialista* rin, sapagka't sila ma'y nagmimithi nġ kaginhawahan nġ bayan, at sapagka't natatalos nilang lubos ang pangangailanġang *mabawasan* ang kaimbihán. Nang una'y ipinaglalaman nila, na, ang súliraning pinaguusapan, ó kayâ, ang súliranin tungkol sa kaimbihán at mġa samang ibinubunġa nitó, ay hindi dinaranas. Nġayong ang *sosialismo*'y nakapaninindig na nġ kanilang mġa balahibo, ay sakâ naman nangagpaparirala na *sosialista* raw silang lahat na nagaaral nġ naturang súliranin, gaya nġ maitatawag sa isa riyang médikong nagaral tungkol sa mġa sakít nġ katawán, na hindi dahil sa nasang makagalíng ang paggamot, kundí lalong mapatagal ang sakít, hanga't maaari.

Kayâ nġa't sa mġa republikano, mġa makaharì, mġa hukóm, mġa pulés, at sa lahat na nġ luwal, ay makaka-sumpóng kayó nġ mġa taong nagsisipagpanggap na *sosialista*, at ang kanilang *sosialismo*'y natutunġod sa paghutok, ó sa pagpapahalal nġ mġa diputado, sa pamamagitan nġ mġa pangakòng hindi maásahan, pagpilitan man.

Sa mġa sinunġaling na *sosialistang* ito'y mayroón din namang mapupuló na nagaakalàng mabuti ang kanilang ginagawâ; nġuni't ¿anóng kailanġan? Kung sa pagaakalâ nġ isa na siya'y gumagawâ nġ magaling, ay papatayin naman kayó nġ palò, marahil ay walâ kayóng aagapan, kundí maagaw sa kaniyang mġa kamay ang pamalò, sapagka't sa pagagaw na ito, ang mġa tika ninyó'y mailagan lamang na huwag makapangbasag nġ inyong ulo.

Kayâ nġa't kapag may isa riyang nagpaparanghiyâ sa inyo na siya'y *sosialista*, itanong ninyo agad kung siya'y sangayong mawalâ ang mġa pagmamay-arì nġ tao, kayâ, sa isang salitâ, kung ibig niyang maalisán ang mġa ginoó nġ lahat nilang kayamanan, upang maipabiyayâ sa lahat. Kung tumugon nġ pagsangayon, siya'y inyong pakayakaping mahigpit, at kung hindi, ay pakailagan namang tulad sa isang kaaway.

Hosé.—Kung gayón, ikaw ay *sosialista*. Batid ko na. Nġuni't ¿anóng ibig sabihin nġ mġa tinatawag na *komunista* at *kolektibista*?

Horhe.—Ang mġa *komunista* at *kolektibista*'y pawang mġa *sosialista*. Sila'y may iba't ibang panuntunang ibig matupad, kapag ang mġa pagaari'y nápatunġo na sa lahat. Kung inyong naaalaala, tila akó'y nakapagulat na sa inyo nġ kauntí ukol sa bagay na ito. Ang mġa *kolektibista*'y may palagay na ang bawâ't manggagawâ, ó sa táhasang sabi, bawâ't kapisanan nġ mġa manggagawâ ay nararapat magari nġ mġa pangulong bagay at mġa kasangkapan sa paggawâ, at ang bawâ't isa'y maging may-arì nġ bunġa nġ kanilang nagawâ. Samantalang nabubuhay, siya ang bahalàng maggugol ó magingat nġ kaniyang naimpok, tanġi lamang kung pupuhunanin sa ibang mġa manggagawâ. At kung mamatay, sakaling nakapagimpok, ang naimpok na ito'y mapapatunġo sa kapisanan ó sa kalahatán. Ang mġa anak nila'y walang salang may mġa lakas din sa paggawâ, gayon din sa paglasap nġ mġa bunġang ito. Kung ang mġa anak na natura'y pagmamamahin pa, ay isa nang landas iyan upang mápabalik ang bagong pagsasamahán sa dating pagtatanġitanġi at dí pagpapantaypantay nġ mġa tao. Tungkol sa mġa pagtuturò, sa pagaalagâ sa mġa batâ, sa mġa matatandâ ó mġa salantâ sa paggawâ; sa mġa daán, tubig, pagiilaw at kalinisang-bayan, at sa mġa bagaybagay na dapat magampanán, alangalang sa kapakinabanġán nġ lahat, ang bawâ't ka pisanan nġ mġa manggagawâ'y maguukol nġ isang halagâ upang maitapat sa mġa taong magsisitupad nġ gayóng mġa gawain.

Ang mġa *komunista*'y sa dako pa roón. Sinasabi nila na upang mápasulong na mabuti ang pagsasamahán, kinakailanġan, na ang mġa tao'y magmahalan at magpalagay ang tulad sa isang magának sa loob nġ bahay. Yayamang ang mġa pagaari'y nararapat mápatunġo sa lahat, at upang makapagpaginhawa ang mġa mákina, maparami ang bilang nġ bunġa nġ paggawâ, ay dapat gampanín sa pamamagitan nġ tulong nġ mġa malalaking kapisanan nġ mġa manggagawâ; at, yayamang, upang masamantalá ang mġa pagbabagong sinġaw nġ lupa at mġa himig nġ hanġin, upang magawâ ang lalòng mabubuti't inaakalàng mainam na paraán sa bawâ't pook, at sa isang dakó, upang mailagan ang mġa pagpapanġagawán at pagtataniman nġ mġa bayánbayán, at nang malunasan ang mġa pagdagsâ nġ mġa tao sa mġa pook na mahusáyhusáy, ay mahigpit na kailanġan ang lubos na *pagkakaisâ* nġ lahat nġ tao sa buòng mundó; sapagka't ang isa pa'y napakahirap tuntunín sa bunġa nġ paggawâ ang bahaging nauukol sa gayong tao ó pulutong, ay sa lugál na tayo'y magkaroon nġ mġa pagaabalâ at pagkakamalí tungkol sa nagagawâ nġ bawâ't isâ, ang mabuti pa'y gumawâ na tayong lahat, at ang magiging bunġa'y maukol sa kalahatán.

Ganyan, bawà't tao'y maghahandog sa pagsasamahán n̄g kaniyang m̄ga lakás na maibibigay, samantalang ang bun̄ga n̄g paggawâ'y hindí nakasasapat sa lahat; at ang bawà't isa'y kukuha n̄g lahat niyang kailan̄ganín, maliban lamang, at ito'y dapat pakaunawàin, sa m̄ga bagay na hindí pa saganà, alinsunod sa m̄ga pangyayari.

Hosé.—Sandalí muna, Bago ang iba pa, ay nararapat mong ipaliwanag sa akin kung anó ang kahulugán n̄g pan̄gun̄gusap na *pagkakaisá*; sapagka't naihiwatig mo, na dapat maghari ang lubos na pagkakaisá n̄g lahat n̄g tao, at ako, pará matantó mong tunay, ay talagang hindí nakakaunawà noon.

Horhe.—Sa halimbawà, sa inyong magának, ang lahat n̄g kinikita ninyo, n̄g inyong m̄ga kapatid, n̄g inyong asawa, n̄g inyong m̄ga anák, ay pawà ninyong naiuukol sa inyong lahat din. Lahat kayóy nagsisikain n̄g ganap, at kapag waláng sapat pará sa inyong lahat, lahat kayóy nagdadálitâ sa tigkakauntí. N̄gayon, kung ang isa sa inyo'y mawalán n̄g gáwain ó magkasakit ay masamá rin pará sa lahat, sapagka't isang katotohanan, na ang hindí gumagawâ sa inyo'y kumakain ding tulad n̄g ibá, at ang isang may sakit ay lalò pang pinagkakagugulan n̄g marami. Sa ganitong paraán, ang nangyayari sa inyong magának, sa lugál na agawin ang tinapay sa bibig n̄g isa't isa, ay sinisikap ninyó ang pagtutuwan̄gan, sapagka't ang kaginhawahan n̄g isa'y kaginhawahan din n̄g lahat, at ang kasamá'y gayó't gayón din. Sa ganitong ayos, napaparam ang pagtataniman at pagiingitan, samantalang lumulusog ang magandang pagsasamahán, na kailan ma'y hindí umiiral sa alin mang magának na bahábahagi ang m̄ga pagkabuhay.

Ito ang tinatawag na *pagkakaisá*. Ang layon n̄gâ'y maisagawâ sa katauhan ang maayos na pagsasamaháng nagharì sa isang magának, na binubuô n̄g m̄ga taong masintahin sa katotohanan.

Hosé.—Napagunawà ko na. N̄gayo'y pagbalikan natin ang bagay. Ipagtapat mo sa akin, kung ikaw ay *komunista* ó *kolektibista*.

Horhe.—Ako pò'y *komunista*. Sapagka't kung makikipagkaibigan din lamang, ay mahalagá ang ganap kay sa pakalálalahatí. Ang *kolektibismo*'y may iniwan pang m̄ga binhi n̄g pagpapan̄gagaw at pagtataniman. At mayroon pa. Kung ang bawà't isa'y magpapakabuhay lamang sa sarili niyang nagagawâ, tila mandin may kababâan ang urì nitó sa *komunismo*, sapagka't maáaring makapagudiyok din sa m̄ga tao n̄g m̄ga pamumukuran, at sa gayo'y makababawas pa n̄g kanilang m̄ga lakas at kasiglahán. Gayon ma'y maáari ring makapagpatuloy sa ganitong panuntunan. Subali, gaya sa halimbawà, n̄g sapatero ay hindí makakakain n̄g sapatos, ni ang magbabakal at magsasaka ay hindí makayayari sa kanilang sarisarili n̄g lahat nilang kinakailan̄gan, at ni hindí matatamnán halos ang lupà kung waláng m̄ga manggagawàng tumitibag n̄g m̄ga bakal at n̄g m̄ga yumayari n̄g m̄ga kasangkapan. Ganyan ang lahat, kailan̄gan pang magkaroon n̄g m̄ga pakikipagpalitan n̄g bawà't nagagawâ, at m̄ga pagtutuós n̄g m̄ga nayayari n̄g bawà't isa. Sa makatuwid, ang sapatero'y makapagtataás na waláng sala n̄g halagá n̄g kaniyang sapatos, tulóy hahan̄garin na ang dalawang paá noó'y mákatimbang na, hanga't maáari, n̄g malaking halagá n̄g sa ibang bagay, at ang magsasaka man, kung gayo'y ganyan din ang aasalin. ¿Sino kayâ ang makaáayos n̄g gulóng ito? Ang kolektibismo'y nagbibigay daán mandin sa maraming saligutgutan, at sa kinagaganito, marahil, ay mápabalik tayo sa pinangalin̄gan natin; sapagka't dapat mágunítâ: na ang tao'y hindí makaáayos n̄g alin mang bagay, hangang siya'y waláng kaanónó mang han̄garin doón.

Samantalang sa *komunismo* ay dí gayon, bagkus hindí nagluluwag n̄g anó mang daáng makapipinsalâ. Lahat ay magsisigawâ at lahat ay makikinabang. Sukat nang matalós kung anó ang m̄ga bagay bagay na kailan̄ganín, upang masapatán ang lahat, at upanding ang m̄ga bagaybagay na naturan ay siya ring mapasaganà.

Hosé.—¿Sa *komunismo*, kung gayon, ay hindí na kakailan̄ganin ang salapí?

Horhe.—Ni salapí, ni anó man pò'y hindí na kailan̄gan. Sukat na pò ang isang talàan n̄g m̄ga bagay na pabilin ó nahingí at n̄g m̄ga nagawâ, upanding ang bun̄ga n̄g paggawâ'y tumaás na lagi kay sa dami n̄g m̄ga kailan̄gan n̄g tao.

Ang tan̄ging kapinsalâan ay kung dumami ang bilang n̄g m̄ga tamad; dátapuwa't naiulat ko na sa inyo ang m̄ga matuwid, na ang paggawâ, na parang isang napakabigat na parusa n̄gayon, ay magiging isang kaaliwaliw at maran̄gal na tungkulin n̄g tao búkas, at dahil dito'y masasabing táhasan, na ulól n̄g tunay ang taong tumangí pa sa paggawâ. Naiulat ko na rin sa inyo, na ang lalòng pinakapan̄git na mangyayari ay kung sakaling magkaroon n̄gâ n̄g ilang nanangí sa paggawâ, na bun̄ga n̄g masamâng turòng natanggap natin, ó sa alin mang babalâng nararapat sundín, bago mápatatag ang bagong pagsasamahán, at ang bun̄ga n̄g paggawâ'y maparami at mabahagi, alinsunod sa m̄ga pan̄gan̄gailan̄gan, ay inuulit ko, sakaling magkaroon n̄gâ n̄g gayong m̄ga tao, na sila'y itapon agad n̄g kalahatán. Bigyan sila n̄g m̄ga pan̄gulong bagay at n̄g m̄ga kasangkapan sa paggawâ, upang sila'y kumilos ukol sa kanilang sarili. Ganyan ang mainam, kung ibig nilang kumain, sila'y makagagawâ. N̄guni't makikita ninyo na ang ganitong m̄ga pangyayari'y hindí lilipanà.

Sakâ, ang gagawin natin, sa pamamagitan n̄g lakas, ay ibigay sa kalahatán ang m̄ga lupà, m̄ga pan̄gulong bagay, m̄ga kasangkapan sa paggawâ, m̄ga gusalì at ang lahat n̄g kayamanan. Tungkol sa kaayusan at pamamahagi n̄g bun̄ga n̄g paggawâ, ang bayan na ang bahalà n̄g kaniyang maiibigan. Isang bagay ang magsalitâ at iba naman ang gumawâ. Sa m̄ga pangyayari na makukurò kung alin ang lalòng mabuting panuntunan. Ang totoo'y maáring pagaralan na n̄gayon pa. Sa halimbawà, sa ilang m̄ga pook ay maitatag ang *komunismo*, sa ibá'y ang *kolektibismo* at sa ibá pa'y iba naman. Kung alin sa m̄ga panuntunang ito ang makitang magaling ay siyang gaganapin n̄g lahat.

Ang pinakabuod pò, alalahanin ninyong mabuti, ay walâ nang may tankâin sa paguutòs, sa pagmamay-arì n̄g lupà at ibá pang m̄ga sangkap sa paggawâ. Sa bagay na ito'y nararapat magpakatalas, upang makasugpò agad, sakaling may mangyari, at kasakdala'y gumamit na tuloy tayo n̄g m̄ga sandata. N̄guni't ang ibang panuntuna'y malayàng makapagpapatuloy.

Hosé.—Iyan ma'y natatahò ko na rin. Ipaliwanag mo sa akin n̄gayon kung anò ang *anarkía*.

Horhe.—Ang *anarkía* pò'y nagkakahulugán n̄g waláng pámahalaán. ¿Dí pò ba nasabi ko na yatà sa inyo, na yamang ang pámahalaá'y waláng saysay, kundí manangkilik lamang sa m̄ga ginoó, kayâ't kung magkakatuusan, ay malinag na walâ tayong nararapat pakasikapin gaya n̄g mahangahán ang kanilang nakasusuyà nang m̄ga paguutòs sa atin? Sa lugál n̄g ginagawing paghahalal sa m̄ga diputado at m̄ga kagawad, na lumilikhá n̄g m̄ga kautusán at lumalabag (palibhasà'y nauukol lamang sa atin ang pananalima), ay tayotayo na rin ang magsisiganap n̄g m̄ga bagaybagay na nauukol sa atin, at gayón din ang sa ibá pang bagay na kailan̄gang pagpasiyahán. Sakaling mahigpit na kailan̄gang ipagkatiwalà pa sa isa ang ikatutupad n̄g m̄ga pinagpapasiyahán natin, ay gayón ang ating gágawin at walâ na.

At gayon din, kapag mauukol sa m̄ga maseselang bagay na hindí natin mapagpasiyahán agad, tayo'y hahanap n̄g lalòng may kayang makapagaaral, makapagsusuri noón at makapagpapalagay n̄g tumpak, sa makatuwid waláng ganap na makapaghahari sa bagong pagsasamahán, kundí ang niloloob niya. Gaya n̄g ating m̄ga kinatawán, sa lugál na maging mapapalad na tao na bibigyan n̄g m̄ga karapatáng makapagutos sa atin at sa ibabaw nitó'y makagawâ n̄g m̄ga kautusáng mahihigpit, sila ang mapipiling m̄ga tao sa lalòng pinakamatatalino sa lahat n̄g bagay, na dí magtataglay n̄g anò mang kapangyarihan, maliban sa m̄ga tungkuling ipinapapasan sa kanila n̄g m̄ga naghalal; sa halimbawà: isa ang man̄gan̄gasiwà sa pagtatatag n̄g m̄ga páaralan, kayâ, sa pagbubukás n̄g m̄ga daán, ó tungkol sa pagpapalitan n̄g m̄ga bun̄ga n̄g paggawâ na katulad din naman kung tayo'y nagpapagawâ n̄g sapatos sa isang sapatero.

Ito pò ang tinatawag na *anarkía*. Kung ipaliliwanag ko sa inyo n̄g ganap ang bagay na ito, ay man̄gan̄gailan̄gan tayo ps mahabâhabâng oras, gaya n̄g nagamit na natin. Sa mulíng pagtatagpò, sakâ na pò natin pagusapang mabuti ito.

Hosé.—Siya n̄gâ, n̄guni't samantala, yamang inuntag mo sa akin ang paguusisà, akó'y bigyan mo pa sana n̄g ilang paliwanag tungkol sa bagay na pinaguusapan.

Iulat mo sa aking mabuti kung páano ang isang mangmáng na marálitang gaya ko, upang makabatid n̄g m̄ga bagaybagay na tinatawag na pulítika, at nang matantò ko ang m̄ga ginagawâ n̄g m̄ga ministro at diputado.

Horhe.—¿Kung anò ang ginagawâ n̄g m̄ga ministro at diputado, upang kayó'y mamanglaw n̄g gayón na lamang kung hindí ninyo matutuhang gawín yaón? Lumilikhá n̄g m̄ga batás at lagìng naghahandâ n̄g m̄ga lakas upang masupil ang bayan at mapagtibay ang m̄ga panggagagá na inaasal n̄g m̄ga may-arì. Iyan ang lahat. Ang karunungang ito'y hindí na pò natin kailan̄gang pagaralan pa.

Tunay n̄gâ na ang m̄ga ministro at diputado ay gumaganáp din naman n̄g maraming bagay na mahahalagá at kailan̄gan; n̄guni't dahil sa pagkakaroon n̄g m̄ga *lahok na nakasisira* upang mahulog ang kapakinaban̄gán sa isang urì ó sa isang taong mapalad, ó kayâ, upang mápabalantong ang lakad n̄g bayan, sa pamamagitan n̄g m̄ga alituntunin nilang waláng saysay at pangpahirap, ang lahat n̄g ito'y hindí nan̄gan̄gahulugán na sila n̄gâ'y gumaganap n̄g naturang m̄ga bagay. Sa halimbawà pa: sila'y nakikialam sa pagpapagawâ n̄g m̄ga bagaybagay sa perokaril; dátapuwâ't upang mayari at magamit na mahusay ang perokaril ay walâ namang naitutulong ang m̄ga taong iyan, sa páano man; ang m̄ga inhenyero, m̄ga mekániko, m̄ga manggagawâ, at ibá't ibang m̄ga kawaní ay siyang kailan̄gan. sapagka't man̄gawalâ mang tunay ang m̄ga ministro, m̄ga diputado at ibá pang m̄ga nagbubuhay-dapò, ay parang waláng anò man.

Gayon din ang masasabi tungkol sa pahatirang sulat, pahatirang-kawad, sa paglalayag, paaralang bayan, m̄ga am-punang bahay, na pawàng nagaganap sa pamamagitan n̄g ibá't ibang hanap-buhay, gaya n̄g m̄ga kawaní, telegrapista, mangdaragat, gurò, médiko, na pawàng itinataguyod n̄g pámahalaán upang pagpasanin, paggugulin at masipsipán n̄g m̄ga dugo.

Ang pulítika, gaya n̄ pagkatalog at ginaganap n̄ m̄ga tao n̄ pámahalaán, sa ati'y totoóng napakahirap, sapagka't walá nang pinagpupunyagián kundí ang m̄ga bagay na napakaangháng pará sa m̄ga manggagawà, at sapagka't walá nang kapakúpakundanġan sa tunay na kabuhayan n̄ bayan, maliban sa tayo'y dayáin at pakasupilin. Dátapuwát kung ang paguusapa'y ukol sa ikalulunas n̄ m̄ga daíng n̄ bayan, makikita ninyó't ang bagay na ito'y mabigat na mabigat naman sa m̄ga diputado, at sa ati'y magaaán.

Sa buông nangyayari ¿anóng inyong mahahanap sa m̄ga diputadong naninirahan sa Roma upang makatalastas n̄ m̄ga kailanġanín n̄ lahat n̄ siyudad at n̄ m̄ga bukirín sa Italia? ¿bákit ninanais ninyó sa m̄ga taong nagaksayá n̄ panahon, ang karaniwan, sa pagaaral n̄ latín at griego, at hangang sa kasalukuya'y nagaaksayá pang malabis sa lalòng dí pakikinabanġan, na makatalos n̄ m̄ga lihim n̄ ibát ibang hanap-buhay? Maáaring mahanap at manais sa isa, kung ang m̄ga bagay na panghihimasukan nitó ay kaniyang natatantó, at kung ang m̄ga panġanġailanġa'y kaniyang dinaranas at nakikita.

Kapag naisagawà na ang himagsikan, tayo'y magsisimulá muna sa ibabâ, bago tutunġo n̄ paitaás. Ang baya'y nahahati sa m̄ga samásamahán at sa bawà't isa'y may kanikaniyang hanap-buhay. Sa udiyok n̄ matúding nasà at bunġa n̄ matamáng pagpapalaganap, ang m̄ga samaháng iya'y magiging malalaking kapisanan. Nġayo'y sagutin ninyó sa akin kung sino ang ibang makatalos n̄ higit sa inyo tungkol sa samahán at hanap-buhay ninyó.

Kapag nagkakaisa na ang maraming samahán ó hanap-buhay, ang m̄ga kinatawá'y bubuô n̄ malaking kapulunġan upang magdalá n̄ m̄ga botong ipinadalá sa kanila, at kanilang sisikaping malunasan ang m̄ga kailanġanín at ibát ibang m̄ga kahilinġan n̄ lahat. Ang m̄ga pagpupulong ay lagìng pamamagitanan n̄ m̄ga patibay at pagsa nġayon n̄ m̄ga naguutos ó n̄ bayan, sa makatuwid, walang panġanib na ang m̄ga hanġarin nā bayan ay málibing sa limot.

At sa ganitong paraán, magaganap ang maligayang pagkakaisá n̄ buông katauhan.

Hosé.—Nġuni't kung sa isang bayan ó sa isang kapisanan ay magkaroon n̄ ibát ibang pagkukurò ang m̄ga tao ay ¿páano kayâ ang mangyayari? ¿Dí ba magwawagi ang pinakamarami?

Horhe.—Sa katuwiran pò'y hindí, sapagka't sa harap n̄ katotohanan at n̄ katarunġan ay walang halagá ang bilang, at kung minsan, ang isa'y may lubos na matuwid kay sa sangdaáng libo katao. Sa m̄ga pangyayari ay maáyos ang lahat; gagamitin ang lahat n̄ kaparaanán upang maganap ang pagkakaisá, hanga't maári, ó kayâ, ang pagpapasiyá sa ganitong bagay ay manggagaling sa hatol n̄ panġatlong taong walang kinikilinġan, sa ilalim n̄ dí mapupuwing na simulàng pagpapantaypantay at n̄ katarunġan, na siyang pinakapátakaran n̄ bagong pagsasamahán n̄ m̄ga tao.

Tantuín ninyó na ang m̄ga nabangit na bagay na dí mapagpapasiyahán, maliban sa hatol n̄ panġatlong taong walang kinikilinġan ay totoóng madalang, kung mangyayari man, ó walang tantóng kabuluhán, sapagka't hindí na mamamalagi iyang m̄ga kanikaniyahang m̄ga pagaaring umiiral nġayon, sapagka't bawà't isa'y malayang makapipili n̄ bayan at kapisanang naiibigan ó kayâ, n̄ m̄ga kasamang lalò niyang kapanalig, at sapagka't, kailan man, pagsisikap ang makapagpasiyá n̄ m̄ga bagay na maliliwanag, alalaón bagá'y yaóng madalíng mawatasan at nasa laranġan n̄ tunay na m̄ga pangyayari, at labás sa laranġan n̄ m̄ga pabagobagong pagkukurò. At samantalang sumusulong ang katauhan, ay lalòng mawawalán n̄ saysay ang boto, malulumà at makasusuyà pa, sa dahilang kapag nakita, alangalang sa masusing pagsasanay, sa isang suliranin, ang kapasiyaháng makasasapat sa m̄ga panġanġailanġan n̄ lahat, sa makatuwid, ay walá nang kakailanġanin kundí ang magpaliwanag at sumangayon na lamang, at dí na íral ang paggapi pa n̄ marami sa pagkukuròng nalalaban.

Hosé.—Dátapuwá, kung sa kabilâ n̄ lahat n̄ iyan, dahil sa kapanġahasan n̄ isa'y mayroon pang manġagsilabag sa isang pinagtibay, alangalang sa kagalinġan n̄ lahat?

Horhe.—Sa makatuwid pò'y maliwanag nang kailanġan ang gumamit n̄ lakas, sapagka't kung hindí matuwid na ang marami'y lumapastanġan sa ílan, ang ílan ma'y gayón din sa marami; at sapagka't ang íla'y may karapatán sa paglalabán ó paglabag, ang marami nama'y mayroón din sa pananangol, at kung ang pananalitá'y hindí sukat, sa makatuwid, ang m̄ga pamimiít na ang kailanġan.

Huwag ninyong malilimutan na saán mang dako, ang m̄ga tao'y lagìng may karapatán sa m̄ga panġulong bagay at sa m̄ga kasangkapan sa paggawâ; kayâ't maári silang mamukuran at mamuhay n̄ layâ at walang nakasasakóp na sino pa man, Tunay na ito'y isang paraán ó kapasiyaháng makalulunas, sapagka't ang m̄ga lumalabag ay malilinġid sa m̄ga natatamóng pakinabang sa pagsasamahán, na dí magagawâ n̄ pulutóng ó taong namumukuran na tumatangí

sa tulong at damay n̄ kalahatán... N̄gùnì't ¿páano ang inyong ibig? sa ang tunay mang nanglalabáng iya'y hindí makapan̄gatuwiran na ang kalooban n̄ marami'y mapailalim sa kakauntí.

Manìwalà kayó, na sa labás n̄ pagkakaisá, n̄ pagiibigan, n̄ ganap na pagdaramayán at n̄ m̄ga kailan̄gang pag-papamanhin, ay waláng maántay, kundí m̄ga pagsisiilan at digmâang bayan; dátapuwâ't umasa kayò, na sapagka't ang pagsisiilan at digmâang-baya'y nakasasamâ sa lahat at lahat na, waláng natatan̄gì, sa bahagiya pa lamang ang m̄ga tao'y makapaghahari sa kanilang kapalaran, ay magigiliw na waláng sala sa pagkakaisá, at dahil dito'y magaganap ang m̄ga banal nating mithiín, na magbubun̄ga n̄ kapayapaán, kaginhawahan at pagkasulong n̄ sanglibután.

Italá rin naman ninyó sa isip na ang pagkasulong, samantala ang pagkakaisá n̄ m̄ga tao'y patuloy sa matulin nilang m̄ga hakban̄gin, ay gayón din namang lalò ang kanilang pagiging malayà at pagkamaykaya sa sarisarili nila. Ipalagay natin. Upang makapaglakbay ka n̄gayon n̄ mahabâhabâ at madalíng madalí sa katihan, ay kinakailan̄gan ang sumakay ka sa tren. Ang tren, upang mayari, maitatag at magamit n̄ m̄ga tao'y kailan̄gan din namang lubhâ ang tulong n̄ marami, at kasakdala'y nasa loob na n̄ *anarquía* ay tatangapin din ang m̄ga tuntuning mabubuti na mahahalaw, gaya n̄ pagtingkalâ sa m̄ga orasán at ibá pang dapat gampanín. Dátapuwâ't kung nay makálikhâ búkas n̄ isang lokomotora, na sukat ang isang tao upang makapagpalakad na magisá saan mang lupalop n̄ naturang lokomotora, at dí naman makapan̄gan̄ganib sa kaniya at sa kanino pa man, waláng salang gagamit ka na nitó; hindí mo na kakailan̄ganín ang lakas n̄ iba pa, at ikaw'y malayàng makapaglalakbay anó mang oras saan man ibigin.

At ganyan din ang ibá pang m̄ga bagay na mababangit natin n̄gayon, maging sa haharapin. Masasabi na ang hingil n̄ pagkasulong ay umaabót sa pagkakapatiran n̄ lahat n̄ tao, at ito'y nahuhulog sa ganitong ayos: *pagkakaisa n̄ ugali at ganap na kasarinlan*.

Hosé.—Magaling. Sa makatuwid, ikaw ay *sosialista*, at sa m̄ga sosialista, ikaw ay *komunista* at *anarkista*. ¿Bakit tinatawag ka pa nilang *internasionalista*?

Horhe.—Ang m̄ga kapisanan pò n̄ m̄ga manggagawà'y pinamagatáng m̄ga *internasionalista*, sa dahiláng ang kaunaunahan at dakilang pagpapahayag n̄ sumisilang na sosyalismo ay tinawag na *Asociación Internacional de los Trabajadores*, at upanding maibigkas n̄ sa maiksing pan̄gun̄gusap ay n̄inalanan n̄ *La Internacional*.

Ang kapisanang ito'y sumilang noóng 1864, alangalang sa matindíng nasang mapagkaisá ang m̄ga manggagawà sa lahat n̄ bansâ ukol sa ikatitiwasay n̄ marálitâ nilang pamumuhay. Sa pasimulâ n̄ kapisanang ito'y waláng takdá ang kaniyang palatuntunan. Dátapuwâ't n̄ magkatakdâ na'y saká nagkaroón n̄ m̄ga bahábahagí ó m̄ga san̄gásangá, at hangang sa makapagtakdá tulóy n̄ anarkismo ang bahaging nan̄gun̄guna sa kanila, na siya ko sanang ibig ipaliwanag sa inyo.

Ang kapisanang yaó'y hindí nabubuhay n̄gayon, dahil sa m̄ga imbing paratang at m̄ga paguusig na inasal sa kaniya, dahil sa m̄ga pagbabahabagang marawal at dí pagkakaisá n̄ m̄ga kurò. Sa kapisanang ito sumupling ang dakilang kilusán n̄ m̄ga manggagawà na nagpapayanig n̄gayon sa buong mundó, gayón din ang m̄ga pangkating sosialista sa ibá't ibang bayan, at gayón din ang *partido internacional socialista-anárquico revolucionario* na n̄gayó'y itinatatag, upang magbigay n̄ isang mariíng hampás sa m̄ga burgés.

Ang pangkating ito'y sa pamamagitan ng lahat na paraán, may layuning magpalaganap n̄ sosyalismo n̄ m̄ga anarkista; bakahin ang alin mang pagasa sa m̄ga loóbloób n̄ m̄ga pan̄ginoón ó n̄ pámahalaán at sa m̄ga pagbabagong palakad na pabaytángbayatáng ó sa payapà; imulat sa bayan ang m̄ga katutubò niyang matuwid at ang diwà sa panghi-himagsik, at isulong at tulun̄gan sila upanding makaganap n̄ isang himagsikang-panglahat, ó kayâ ibagsak iyang kapangyarihan n̄ ílan sa pamamayan ó n̄ pámahalaán, at ibigay sa kalahatán ang lahat n̄ m̄ga kayamanan.

Bumubuò n̄ pangkating ito ang lahat n̄ sumasangayon sa kaniyang palatuntunan at ibig makianib sa pakik-ibaka upang maisagawâ ang pakay. Sapagka't ang pangkati'y waláng m̄ga punòpunò ni anó mang makapangyarihan, at sapagka't ang pangkati'y natatag sa kaibigán at buong pagkukusà n̄ m̄ga nagsisianib, dahil sa naturang m̄ga layunin, ang bawâ't isa'y malayàng makaáanib kung saán niya lalóng minamagaling, upang mapagaralan ang m̄ga lunas ó paraáng mahuhusay at maipalaganap ang m̄ga sarisariling kurò, samantalang ang m̄ga kuròng ito'y hindí makakasalongat n̄ palatuntunang-panglahat n̄ pangkatia. Hindí na maipalalagay na kaanib sa pangkatin ang sino mang lumabag dito.

Hosé.—¿Ang lahat bang sumasa n̄gayon sa simulàin n̄ m̄ga *sosialista-anárquico revolucionario* ay pawang kaanib na sa pangkating iyan?

Horhe.—Hindi, pò; sapagka't maári na ang isang tao'y mákasangayon n̄ aming palatuntunan. dátapuwâ't susog sa isang pangan̄gatuwiran ay maaari rin namang mainamin niya ang makibaka n̄ magisa ó maging kaban̄gay n̄

íilan, at huwág makipagkaisa ó makisama sa lakad n̄ m̄ga manggagawang sumusunod sa naturang palatuntunan. Maáaring ito'y maging mabuting saligán n̄ ibang m̄ga ka palad at n̄ ibang may tumpahin, alinsunod sa palagay n̄ isa; n̄guni't hindi matatangap na parang isang saligáng mabuti pará sa lahat, sapagka't ang pamumukura'y nagiging sanhi n̄ kahinàan at nagbubun̄ga n̄ m̄ga pagiinisan at pagyayabangán, samantalang kinakailangán ang tunay na pagkakapatiran at buóng pagkakasundó n̄ lahat.

Gayon ma'y ipinalalagay din naging m̄ga kaibigan at tunay na m̄ga kasama yaóng m̄ga taong nakikitunggalí, kahit sa anóng pamamaraán, alangalang sa kadakilàan n̄ layon, na siya rin naging ipinakikipagbaka.

Maáaring magkaroon diyan n̄ m̄ga taong sumasangayon sa katotohanan n̄ linalayon, at, gayón ma'y nangagtutulóg lamang sa kanilang m̄ga bahay, at di man mabalising magpalaganap n̄ m̄ga inaakalà nilang tumpak. Hindi mawiwikà sa m̄ga ito na sila'y hindi sosyalista at anarkista sa layon, sapagka't sila'y may m̄ga paghahakà na gaya rin n̄ amin; subali't totoó rin naman na masisindakin at mahihinà ang loob n̄ m̄ga taong ito; sapagka't kapag nakikita rin lamang n̄ isa ang dahil n̄ m̄ga kasamán na nagpapatangis sa kaniya at sa m̄ga kapuwà, at nalalaman niya ang lunas na makagagamot sa kasámang yaón, kung may kauntí rin lamang pusò'y ¿anót makapagtitiís sa di pagkilos?

Ang hindi nakatatarok n̄ katotohanan ay waláng kasalanan; dátapuwât ang napakámakasalanan ay yaóng nakatatalos at sakâ nagaasal mangmang.

Hosé.—May katuwiran ka, at ngayon ko lamang na pagninilaynilay n̄ kauntí ang m̄ga ipinaliwanag mo sa akin, at ngayong sangayon na akong mahinusay sa súliranin, ay ninanais kong umanib sa pangkating iyan, at sakâ magpalaganap n̄ m̄ga banal na katotohanan. At kung sa kabilâ nitó'y mápanganlan din akóng *tulisan* at *salarín* n̄ m̄ga ginoó, ay tutugunin ko sila na *pumarito munang gumawâ at magtiis na gaya ko, bago magkaroon n̄ m̄ga karapatán sa pananalitâ.*

WAKAS

Anti-Copyright

**SOUTHEAST ASIAN
ANARCHIST LIBRARY**

Errico Malatesta
Dalawang Magbubukid
(*Entre Campesinos*)
Mahalagang Salitaan Ukol sa Pagsasamahan ng mga Tao
1913

ustdigitallibrary.contentdm.oclc.org/digital/collection/section5/id/173587
Tinagalog ni "KABISANG TALES." May Paunang Salita ni "TAMBULI." Unang Pagkalimbag. Maynila:
Limbagang Tagumpay. Na-transcribe ni Simoun Magsalin.

sea.theanarchistlibrary.org